ફૂલોની ખેતીનો મૂલ્યાંકન અભ્યાસ

(ગુલાબ, ગલગોટા, રજનીગંધા, સેવંતી)

: અહેવાલ લેખન :

ચંદ્રકાન્ત એસ. પટેલ

સંકલન :

ડૉ. સિદ્ધરાજ સુ. સોલંકી

આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્ર,
ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ–૩૮૦ ૦૧૪

૧૯૯૮

૩૫૨

ફૂલોની ખેતીનો મૂલ્યાંકન અભ્યાસ

(ગુલાબ, ગલગોટા, રજનીગંધા, સેવંતી)

અહેવાલ લેખન

ચંદ્રકાન્ત.એસ. પટેલ

સંકલન

ડૉ. સિદ્ધરાજ. સુ. સોલંકી

આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્ર

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ - ૩૮૦૦૧૪

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ	વિષય	પાન-નંબર
૧	પ્રાસ્તાવિક	૧ થી ૬
૨	વિસ્તાર (કાર્યક્ષેત્ર) અને વસતિ	૭ થી ૧૫
૩	ફૂલોની ખેતી હેઠળ આવરી લીધેલ ગામોના લાભ અપાયેલ કુટુંબોનો પરિચય	૧૬થી ૩૨
૪	ફૂલોની ખેતી યોજનાની માહિતી	૩૩થી ૪૬
૫	ફૂલો ખેતીના લાભાર્થીઓના અભિપ્રાયો-સૂચનો	૪૭થી ૬૫
૬	સૂચનો - સુઝાવો	૬૬થી ૬૮
૭	પરિશિષ્ટ (યોજના લાભાર્થીયાદી - વર્ષવાર ફાળવેલ નાણાં - લાભાર્થીવાર ફાળવેલ નાણાં)	

પ્રકરણ - ૧

પ્રાસ્તાવિક :

સ્વતંત્રતા બાદ ભારતમાં લોકશાહીને ધ્યાનમાં રાખીને સર્વજનોના સામાજિક - આર્થિક વિકાસ તેમજ સામાજિક ન્યાય ઉપર વધુ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. પરંપરાગત ભારતમાં વિશાળ પ્રમાણમાં સામાજિક, આર્થિક અસમાનતા જોવા મળી હતી. તેથી સમાજના બધા વર્ગો વચ્ચે સમાનતા સ્થપાય તે પ્રકારના પ્રયત્નો પર વધુ ધ્યાન કેન્દ્રીત કરવામાં આવ્યું છે. આઝાદી પછી ભારતના બંધારણમાં તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. પંચવર્ષીય યોજનાઓ દ્વારા અનેક વિધલક્ષી કાર્યક્રમો હાથ ધરી વિકાસના સોપાન સર કરવાના પ્રયત્નો હાથ ધરવામાં આવ્યા છે. તેમ છતાં વધતી વસતિ , જંગલ વિસ્તાર અને શિક્ષણના અલ્પ પ્રમાણ જેવા અનેક વિધ કારણોને લીધે રોજગારીના પ્રશ્નો આજે સાર્વજનિક જણાય છે. પરંતુ આદિવાસીઓની સામાજિક, આર્થિક અને ઉપર જણાવેલ વસતિ વધારો, શિક્ષણ જેવી સ્થિતિને ધ્યાનમાં લઈએ તો તેમને રોજગારી મળે તે અતિ આવશ્યક છે. પરંતુ કમનશીબે આજે આઝાદીના અર્ધી સદીનો ગાળો થયો હોવા છતાં એ શક્ય બની શક્યું નથી. ભારતની ૧૯૯૧ની વસતિ ગણતરી મુજબ ૯૨.૬ ટકા જેટલા આદિવાસીઓ ગામડાઓમાં વસવાટ કરે છે તેમાંથી ૬૮.૭ ટકા જેટલા આદિવાસીઓ ગરીબી રેખા હેઠળ જીવન જીવે છે. આવા સમાજને ગરીબી રેખા ઉપર લાવવા કેન્દ્ર અને XXXX રાજ્ય સરકારો દ્વારા અનેક વિધ વિકાસલક્ષી યોજનાઓ દ્વારા સર્વાંગી વિકાસના પ્રયત્નો કરવામાં આવી રહ્યા છે. એના ભાગરૂપે ગુજરાત રાજ્યના આદિવાસી વિકાસ વિભાગ અને આદિજાતિ વિકાસ કમિશ્નર કચેરી તરફથી ૧૯૯૭ -૯૮ દરમ્યાન આદિવાસી ખેડૂતો માટે ગુલાબની ખેતીની નવીન તરાહ ખેતીનો પ્રયોગ અમુક તાલુકાઓના કેટલાક ગામોના ખેડૂતો દ્વારા કરાવ્યો જેથી તેમને ઘેર બેઠા રોજી મળે અને સ્થળાંતર કરવું ન પડે. ચોમાસા સિવાયની ઋતુમાં પણ તેમને આર્થિક રીતે સારો એવો ફાયદો થાય વળી તેઓ આર્થિક રીતે પગભર થાય એ હેતુથી નિયત વિસ્તાર પરંતુ પ્રાયોજના વહીવટદાર કચેરીની સીધી દેખરેખ હેઠળ મર્યાદીત

સંખ્યામાં ખેડૂતોને સહાય કરી. આમાં આદિ. નિગમ દ્વારા સહાય કરી તે પ્રાયોજના વહીવટદાર કચેરી મારફતે તેમને બિયારણ, દવા, ખાતર, કલમો વગેરે ઉપરાંત સિંચાઈની સુવિધાના સાધનોમાં સહાય કરી છે. આ પ્રયોગ પ્રાયોજના વિસ્તારમાં હાલ પૂરતો કરવામાં આવ્યો છે. આ પ્રાયોજનાઓમાં દાહોદ, ખેડબ્રહ્મા, છોટાઉદેપુર, વાંસદા, માંડવીનો સમાવેશ કરાયો છે. આ પ્રાયોજના વિસ્તારના કેટલાક તાલુકાઓને ધ્યાનમાં રાખીને અમુક ગરતો ખેડૂતો પાસે જે આ પાકો માટે જરૂરી અનુકૂળતા હોય તેમને પસંદ કરી સહાય કરવામાં આવે છે. જેની યોજનાની સંઘળી જવાબદારી પ્રાયોજના વહીવટદાર શ્રી ને સોંપવામાં આવી હતી.

આ યોજનાના ભાગરૂપે આ સારેટેય પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી ખેડૂતોને ગ્રામ સેવકો, તલાટી-મંત્રીઓ દ્વારા પસંદ કરી જરૂરી માર્ગદર્શન આપી શરૂ કરાયો હતો. આ યોજનાઓમાં ના આવરેલા ખેડૂતોની આર્થિક, સામાજિક પરિસ્થિતિમાં શું પરિવર્તન અને શું બદલાયું છે તે જોવાનુ કામ આદિવાસી તાલીમ અને સંશોધન કેન્દ્ર, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદને તેના મૂલ્યાંકનનું કામ સોંપવામાં આવ્યું તેના ભાગરૂપે આ અહેવાલ તૈયાર કરાયો.

<u>ફૂલોની ખેતી તપાસ અભ્યાસના ઉદ્દેશ્યો :</u>

પંચવર્ષીય યોજનાઓ દ્વારા અનેકવિધ વિકાસલક્ષી કાર્યક્રમો હાથ ધરાયા છે તેમાં અનુસૂચિત જનજાતિના ઉત્કર્ષ માટે છેલ્લા વર્ષોમાં રાજ્યના આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ અને આદિજાતિ વિકાસ કમિશનર કચેરી તરફથી આદિવાસીઓના આર્થિક વિકાસ માટે અનેક વ્યવહારિક અને આયોજનબદ્ધ કાર્યક્રમો મૂકયા છે અને મૂકાય રહયા છે આમાના કેટલાક કાર્યક્રમો અમુક વિસ્તાર પૂરતા મર્યાદિત રાખ્યા છે. એ રીતે છેલ્લા બે વર્ષથી તેમના માટે નવી મૂકાયેલ ફૂલોની ખેતી યોજનાઓથી તેમનામાં કેવો આર્થિક ફાયદો થયો છે જો થયો હોય તો કેટલા પ્રમાણમાં થયો છે. આ યોજનાઓ વિશે તેમનુ પોતાનું શું માનવુ છે. યોજનાઓ તે વિસ્તાર તેમજ અન્ય

આદિજાતિ વિસ્તારોમાં વિકાસાવવી જોઇએ કે કેમ ? આ યોજના અમલમાં સફળતા - નિશફળતા અંગેના કારણો, તથા સફળ છે ત્યાં શાથી છે. અને નિશફળતા મળી છે ત્યાં શું કારણો છે. સાથે સાથે આ ખેતી કરતા ખેડૂતોના તપાસ વિસ્તાર અને એકાો પસંદ કયા તે [illegible]. અભિપ્રાયો - સૂચનો વગેરે જાણવાના ઉદ્દેશ્યો સાથે આ અભ્યાસ કરાવ્યો છે.

તપાસ પ્રવિધિઓ :

(૧) આ તપાસ માટે જે કુટુંબોને ફૂલોની ખેતી માટે પસંદ કરીને સહાય કરવામાં આવી હતી, તેજ કુટુંબો માટેનુ એક વિધિસરની અનુસૂચિ બનાવીને તેમના અંગેની માહિતી એકત્રિત કરાઇ હતી. કુટુંબ પત્રકમાં કુટુંબની સામાન્ય માહિતી, શિક્ષણ, જમીન, વ્યવસાયો, આવક - ખર્ચ અને યોજના અંગેની માહિતી અભિપ્રાયો વગેરે ને ખ્યાલમાં રાખીને પછી કુટુંબના વડા કે જવાબદાર વ્યકિત પાસેથી તે અંગેની માહિતી એકત્રિત કરાઇ હતી.

(૨) મુલાકાત :

તપાસ માટે કુટુંબના વડા કે જવાબદાર વ્યકિતની મુલાકાત કરાઇ હતી. સાથે સાથે જેના દ્વારા સીધી દેખરેખ નીચે આ યોજનાઓ ચાલે છે તે પ્રાયોજના વહીવટદાર કચેરીમાં કામ કરતાં અધિકારીઓ પાસેથી પણ આ યોજનાઓ અંગેની અને લાભાર્થીઓ અંગેની વિગતો પ્રાપ્ત કરાઇ હતી.

(૩) નિરીક્ષણ :

આ યોજનાઓ અંગે કેટલાક ગામોના ખેડૂતો પાસે જઇને વિગતો મેળવવામાં આવી હતી. જેમાંની ઘણી વિગતો ફૂલોની ખેતી અંગેની પ્રત્યક્ષ નિરીક્ષણ દ્વારા મેળવી હતી.

પ્રકરણ - ૨

કાર્યક્ષેત્ર [illegible]

તપાસ માટે પ્રાયોગિક ધોરણે ફૂલોની ખેતી કરવા જે જે વિસ્તારોના ખેડૂતોને પ્રેરિત કર્યાં હતા એવા પ્રાયોજના વિસ્તારોને આવરી લેવામાં આવ્યા હતા. જેમાં (૧) દાહોદ (દાહોદ - ઝાલોદ) (૨) છોટાઉદેપુર (છોટાઉદેપુર - જેતપુર-પાવી) અને (૩) વાંસદા (વાંસદા) પ્રાયોજના વિસ્તારોના તાલુકાઓનો સમાવેશ કરાયો હતો. જેમાં દાહોદ તાલુકાના ૯ અને ઝાલોદ તાલુકાના ૮ ઉપરાંત છોટાઉદેપુર તાલુકાના ૨ અને પાવી-જેતપુરના ૧, વાંસદા તાલુકાના ૨ ગામો મળી કુલ ૨૨ ગામોનો સમાવેશ કરાયો હતો. આ બધા તાલુકાના કુલ મળી ૬૬ જેટલા લાભાર્થીઓને આવરી લેવાયા હતા.

ફૂલોની ખેતીની યોજનામાં આવરી લીધેલ પ્રાયોજના વિસ્તારો, તાલુકાઓ અને તેમાં સમાવિષ્ટ ગામો લાભાર્થીઓ દર્શાવતી વિગતો કોઠા- ૨ - ૧ માં દર્શાવ્યા મુજબ જોવા મળી હતી.

કોઠા - ૨.૧

૧. ફ્લોરી કલ્પર યોજનામાં આવરી લીધેલ તાલુકા અને ગામડાઓ

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	યોજનામાં લીધેલા તાલુકા	યોજનામાં લીધેલા ગામો	યોજનામા લીધેલ લાભાર્થીઓ
૧.	દાહોદ	૧, દાહોદ	૦૯	૧૨
		૨, ઝાલોદ	૦૮	૩૩
૨.	છોટાઉદેપુર	૩, છોટાઉદેપુર	૦૨	૦૬
		૪, જેતપુર	૦૧	૦૧
૩.	રાજપીપળા	૫, રાજપીપળા	૦૨	૧૪
૪.	કુલ	૦૫	૨૨	૬૬

કોઠો - ૨.૨

૨. ફલોરી કલ્ચર યોજનામાં શામેલ ગામડાઓના લાભાર્થીઓ

ક્રમ	તાલુકો	ગામો										
૧.	દાહોદ	ધામરડા	મોટીખરજ	દેવધા	નરવાઈ	નસીરપુર	ગરબાડા	નવાગામ	બોરીયાવા	ભાઠીવાડા	લીંમડી	કદવાલ
		૦૧	૦૨	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧	૦૩	૦૬	૦૧
૨.	છોટાઉદેપુર											
૩.	વાંસદા											
૪.	કુલ	૦૧	૦૨	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧	૦૩	૦૬	૦૧

કોઠા - ૨. ૯-૨ (આગળનો કોઠો ચાલુ)

ક્રમ	તાલુકો	ગામો											
		વસ્તી	ડગેરીયા	ટાંડી	મહુડી	વાંડોલ	કારદ	મોટીદુમાલી	પુનિયાવાર	કોલિયારી	બિનાર	[illegible]પુર	કુલ
૧.	દાહોદ	૦૧	૦૩	૦૫	૦૫	૦૨	૦૬						૪૫
૨.	છોટાઉદેપુર							૦૨	૦૪	૦૧			૦૭
૩.	વાંસદા										૦૭	૦૭	૧૪
૪.	કુલ	૦૧	૦૩	૦૫	૦૫	૦૨	૦૬	૦૨	૦૪	૦૧	૦૭	૦૭	૬૬

કોઠા - ૨.૩

ફલોરી કલ્ચર યોજનાના પ્રાયોજના વિસ્તાર, તાલુકા, ગામ અને લાભાર્થીઓની સંખ્યા

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	તાલુકા	ગામ	કુટુંબ સંખ્યા
૧.	દાહોદ	૧ દાહોદ	૧.ધામરડા	૦૧
			૨.મોટીખરજ	૦૨
			૩.દેવધા	૦૧
			૪.નલવાઇ	૦૧
			૫.નસીરપુર	૦૧
			૬.ગરબાડા	૦૧
			૭.નવાગામ	૦૧
			૮.બોરીયાલા	૦૧
			૯.ભાઠીવાડા	૦૩
		૨.ઝાલોદ	૧.લીંમડી	૦૬
			૨.કદવાલ	૦૧
			૩.વસ્તી	૦૧
			૪.ડુંગરીયા	૦૭
			૫.ટાંડી	૦૫
			૬.મહુડી	૦૫
			૭.વાંકોલ	૦૨
			૮.કારઠ	૦૬
૨.	છોટાઉદેપુર	૧.છો.ઉદેપુર	૧.મોટીદુમાલી	૦૨
			૨.પુનિયાવાંટ	૦૪
		૨. જેતપુર	૧.કોલિયારી	૦૧
૩.	વાંસદા	૧. વાંસદા	૧.ભિનાર	૦૭
			૨.મનપુર	૦૭
કુલ	૩	૦૫	૨૨	૬૬

[illegible] આવેલી ત્રણેય પ્રાયોજના વિસ્તારોમાં ફૂલોની ખેતી માટે દાહોદ પ્રાયોજનામાંથી સૌથી વધુ ૧૭ ગામોમાંથી ૪૫ જેટલા લાભાર્થીઓ હતા. જેમાં દાહોદ તાલુકાના ૯ ગામોના ૧૨ અને ઝાલોદ તાલુકાના ૮ ગામોના ૩૩ જેટલા લાભાર્થીઓને આ ફૂલોની ખેતી માટેની સહાયો આપવામાં આવી હતી. દાહોદ પ્રાયોજના એ આ ગામોના ખેડૂતોને ફૂલોની ખેતી માટે સારું એવું માર્ગદર્શન પૂરું પાડયું હોય સારાં એવા પ્રમાણમાં ખેડૂતોએ ફૂલોની ખેતી કરી છે.

આ ઉપરાંત છોટાઉદેપુર પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી છોટાઉદેપુર તાલુકાના ૨ ગામોના ૬ અને જેતપુર -પાવીના એક ગામમાંથી માત્ર એક લાભાર્થીને આ ફૂલોની ખેતી માટેની સહાયો પ્રાપ્ત કરેલી જાણવા મળી હતી.

એજ રીતે વાંસદા પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી બે ગામોમાંથી કુલ ૧૪ જેટલા લાભાર્થીઓએ આ ફૂલોની ખેતી માટેની સહાયો પ્રાપ્ત કરી ખેતી કરી હતી.

આમ ત્રણેય પ્રાયોજના વિસ્તારના ગામવાર લાભાર્થીઓની વિગતો કોઠા નં. ૨.૩ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે જોવા મળી હતી જેમાં પાંચ તાલુકાઓના ૨૨ જેટલા ગામોમાંથી કુલ -૬૬ જેટલા લાભાર્થીઓએ આ ફૂલોની ખેતી માટેની સહાયોથી ખેતી કરી પૂરક રોજી મેળવી હતી.

કોઠો - ૨.૪

૩ કલોરી કલ્વર યોજનાના લાભાર્થીઓની જાતિ અને પેટા-જાતિ

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	જાતિ: ભીલ	પટેલિયા	રાઠવા	ઢોડિયા	કોકણી કોકણા	કુલ	પેટા-જાતિ	સંખ્યા	કુલ
૧.	દાહોદ	૪૦	૦૫				૪૫	ગમાર	૦૨	૪૫
								ભૂરા	૦૧	
								બામલીયા	૦૧	
								બારીયા	૦૬	
								પરમાર	૦૮	
								રાઠોડ	૦૧	
								વાંકાલ	૦૧	
								મેડા	૦૩	
								નિસરતા	૦૨	
								ભાભોર	૦૨	
								ડાંગી	૦૭	
								કટારા	૦૫	
								ડામોર	૦૨	
								નિનામા	[illegible]	

કોઠો - ૨.૪

૩ કુવારી કલ્વર યોજનાના લાભાર્થીઓની જાતિ અને પેટા-જાતિ

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	ભીલ	જાતિ પટેલિયા	રાઠવા	ઢોડિયા	કોકણી કોકણા	કુલ	પેટા-જાતિ	સંખ્યા	કુલ
૧.	દાહોદ	૪૦	૦૫				૪૫	ગમાર	૦૨	૪૫
								જુર.	૦૧	
								ગામેતીવા	૦૧	
								બારીયા	૦૬	
								પરમાર	૦૮	
								રાઠોડ	૦૧	
								વાકાણ	૦૧	
								મેડા	૦૩	
								નિનરતા	૦૨	
								ભાભોર	૦૨	
								ડાંગી	૦૧	
								કટારા	૦૫	
								ડામોર	૦૨	
								નિનામા	[illegible]	

કોઠા - ૨.૪ નું ચાલુ

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	જાતિ: ભીલ	પટેલિયા	રાઠવા	કોડિયા	કોકણી કુકણા	કુલ	પેટા-જાતિ	સંખ્યા	કુલ
૨.	છોટાઉદેપુર			૦૭			૦૭	રાઠવા	૦૭	૦૭
૩.	વાંસદા				૦૭	૦૭	૧૪	પટેલ	૦૮	૧૪
								ભિરારી	૦૨	
								ભોયા	૦૧	
								ગાવિત	૦૨	
								ગાયકવાડ	૦૧	
૪.	કુલ	૦૪	૦૫	૦૭	૦૭	૦૭	૬૬			૬૬

ફૂલોની ખેતીની યોજનાના ત્રણેય પ્રાયોજના વિસ્તારોમાંથી જાતિ - પેટા-જાતિ (કુળ) અનુસાર લાભાર્થીઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. જેમાં દાહોદ પ્રાયોજનામાંથી ભીલ જાતિના ૪૦ લાભાર્થીઓ અને પટેલિયા જાતિના ૫ લાભાર્થીઓ હતા. આ ભીલ, પટેલિયા જાતિના પેટા-જાતિમાં (કુળ) જાણવા મળ્યા હતા. જેમાં ગમાર, ભૂરા, ભાભોર, બારીયા, પરમાર, રાઠોડ, ચૌહાણ, મેડા, ડામોર, નિસરતા, ગામ કટારા, ડામોર, નિનામા, જેવા પેટા કુળો જણાયા હતા.

એ રીતે છોટાઉદેપુર પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી રાઠવા પ્રાયોજનામાંથી ધોડિયા, કુંકણાના સાત , સાત મળી કુલ ૧૪ લાભાર્થીઓ હતા. જેમાં ધોડિયામાંથી પટેલ પેટા-જાતિ (કુળ) અને કુંકણામાંથી ભિરારી, ભોયા, ગાવિત, ગાયકવાડ પેટાજાતિ (કુળ)ના લાભાર્થીઓ હતા.

આમ ફૂલોની ખેતીના લાભાર્થીઓની જાતિઓ પેટાજાતિઓ (કુળો) કોઠા નં. ૨.૪ માં દર્શાવ્યા. મુજબ પ્રમાણે જાણવા મળ્યા હતા.

<u>યોજનાની શરૂઆત, લાભોનું માળખુ અને આંતરિક વ્યવસ્થા</u>

ફૂલોની ખેતીની યોજના છેલ્લા બે વર્ષથી ચલાવવામાં આવે છે. યોજના અંતર્ગત મુખ્યમંત્રીના દત્તક (૨૬) અને અણવિકસિત (૫૦) મળી કુલ - ૭૬ ગામોનો સમાવેશ કરી અમલ કરાયો હતો.

યોજના ટ્રાઈબલ કમિશનરશ્રીના પ્રયત્ન અને પ્રોત્સાહનને કારણે શરૂ કરવામાં સફળ રહી હતી. તેમને બીજા વિસ્તારોમાં એક xxxxxxxxxxxx સર્વેક્ષણના આધારે આ પંચમહાલ, છોટાઉદેપુર, વાંસદાના વિસ્તારોમાં એક પ્રયોગાત્મક રીતે આ ખેતી કેટલી ફળિભૂત થાય છે તે હેતુથી આ યોજના શરૂ કરવામાં આવી હતી.

વસ્તીના પ્રમાણમાં તેમજ ગરીબ ખેડૂતોને વધુ અને તુરત જ નાણાકીય સવલત કે વળતર મળી રહે તે હેતુથી આ યોજના ચાલુ કરેલ છે.

- આ યોજનાનો લાભ ફક્ત ૫ ગુંઠા જમીનની અંદર જ આપવામાં આવે છે. તેમાં દરેક લાભાર્થીને રૂપિયા ૧૨,૦૦૦ અને તેમાં ૫૦ ટકા સબસીડી આપવામાં આવે છે. પ્રાયોજના કચેરી

લાભાર્થીને કલમો ખરીદીને આપે છે. જેની કિંમત રૂ.૬,૦૦૦/- થાય. બાકીના ૬,૦૦૦/- રૂપિયા લાભાર્થીને આપવામાં આવતા નથી, દવો - ખાતર અને મજૂરી એ તરીકે રખાય છે.

જે ખેડૂતો પાસે સિંચાઇની યોગ્ય સુવિધા હોય તેમને જ આ યોજનામાં સમાવવામાં આવે છે. જેમને થોડો અનુભવ હોય તેમજ થોડી ઘણી યોગ્ય સમજ શક્તિ હોય તેવાને પસંદ કરવામાં આવે છે.

યોજના પૂર્વે પ્રથમ તાલીમ શિબિર રાખવામાં આવેલી. જેમાં બાગાયત અધિકારીશ્રી દ્વારા તાલીમ આપવવામાં આવી હતી જેમાં ખેતી વિસ્તરણ અધિકારીઓ, ગ્રામસેવકો અને લાભાર્થીને એક દિવસની તાલીમ આપવામાં આવી હતી.

માર્કેટીંગ :

આ યોજનાના ઉત્પાદનના વેચાણ માટે નજીકમાં કોઇ વ્યવસ્થા ન હોવાને કારણે પ્રાયોજના અધિકારીશ્રી દ્વારા સ્થાનિક વ્યવસ્થા ઊભી કરાઇ છે. જેમાં ફૂલો ઉત્પાદન કરતા બધા ખેડૂતો ત્યાં પોતાના ફૂલો આપે તેવી વ્યવસ્થા ગોઠવવામાં આવી હતી. જેથી સમયસર માલનું વેચાણ થઇ જાય હાલમાં આવી માર્કેટીંગ વ્યવસ્થા ગોઠવવામાં આવી છે.

પસંદગીના માપદંડો / શરતો :

કમિશનરશ્રી આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ દ્વારા પાકકૃષિ વ્યવસ્થા અંતર્ગત વિવિધ ફૂલોની ખેતી કરવા માટેના કેટલાક માપદંડો કે શરતો નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા. જેની વિગતો નીચે મુજબ હતી.

શરતો:- (૧) રોડ સાઇડના ગામોની પસંદગી કરવાની રહેશે. (૨) પસંદ કરેલ ગામો તથા ખાતેદારોને પીયતની સગવડતા હોવી જરૂરી છે. (૩) લાભાર્થીઓની જમીન ધારણ શક્તિ ૫ થી ૬ એકર હોવી જરૂરી છે. (૪) માન.મુખ્ય મંત્રીશ્રીના ગામોના લાભાર્થીઓ જ્યારે પસંદ કરવામાં આવે ત્યારે ૧ થી ૩ માં જણાવ્યા મુજબ શરતો પરિપૂર્ણ કરતા હોવા જોઇએ.

(૫) જુદી જુદી ફૂલોની ખેતી માટે અલગ અલગ લાભાર્થી પસંદ કરવાના રહેશે. કોઇ ગામોમાં એક જ લાભાર્થી પાસે તમામ ફૂલોની યોજના અમલ ન કરાવાય તે ખાસ જોવું

(૬) માર્કેટીંગની વ્યવસ્થા સરળ બની રહે તેવા મુખ્યમથકની નજીકના ગામોના લાભાર્થીઓ જ ખાસ પસંદ કરવા.

(૭) સદર યોજનાનો અમલ સને.૯૬-૯૭-૯૮ના વર્ષોમાં જ કરવાનો રહેશે.

(૮) મંજૂર થયેલ અનુદાનની મર્યાદામાં રહીને ખર્ચ કરવાનો રહેશે.

(૯) મદદનીશ પ્રાયોજના વહીવટદારશ્રી (ખેતી) એ પ્રવાસ દરમ્યાન આ યોજનાનું સુપરવિઝન કરવાનું રહેશે.

(૧૦) લાભાર્થીની યાદી આ કચેરીને અવશ્ય પૂરી પાડવાની રહેશે. (૧૧) વિવિધ ફૂલોની ખેતી માટે પ્લાન્ટીંગ મટીરીયલ્સ અત્રે બાગાયત ખાતાને પ્રમાણિત કરેલ માન્ય [illegible]નો અને ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળુ ખરીદવાનું રહેશે.

સહાયના ધોરણો :

આ તાલુકાઓના ગામોમાં વસતા આદિવાસી ખેડૂતોને નવીન ફૂલોની ખેતી માટે, ગુલાબના ફૂલોની, તથા સ્પાઇડર [illegible] ખેતી માટે, (સેવંતી, રજનીગંધા, ગલગોટા) વગેરેની ખેતી માટે ૯૦ ટકા સહાયનું ધોરણ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું બાકીના ૧૦ ટકા જે તે ખેડૂત લાભાર્થીને ફાળો હતો. ૧૯૯૮ના વર્ષમાં આ ધોરણની જાણવા મળ્યું હતું જ્યારે આગળના ૧૯૯૪-૯૫-૯૬ના વર્ષોમાં સહાયનું ધોરણ ૫૦ ટકા હતું જેની વિગતો પ્રાયોજના વહીવટદારની કચેરી તરફથી મળેલી માહિતી ઉપરથી જોઇ શકાશે. જે નીચે મુજબ જે તે પ્રાયોજના કચેરીની વિગતો પરથી ખ્યાલ આવશે.

આ સાથે ૧૯૯૬-૯૭ અને ૧૯૯૮ના વર્ષોમાં જે યોજનાઓ માટે આવરી લેવાયેલા લાભાર્થીઓની નામોની યાદી ગામ અને તાલુકા પ્રમાણેની જે મળી હતી તે અને ઇંગ્લિશ ગુલાબ ફૂલોની ખેતી કરવા માટે ૧૦૦ ટકા જેતપુર-પાવી વિસ્તારના લાભાર્થીઓ અને ગામોની

યાદી મળી હતી તે આ સાથે સામેલ છે. ન્યુ.ગજેરાણીથી ૦.૫ ગુડાણ પર્યાદિત [illegible] ૫૦ ટકા રકમ અંદાજીત [illegible] વિસ્તારને વિસ્તારવાર પાડો, કુલ ૨૬૫ ૫૦ ટકા પ્રમાણે ગણાયેલ રકમો, તાલુકાઓ જિલ્લા અને ગામોની વિગતો ૧૯૯૬ - ૯૭ અને ૧૯૯૭-૯૮ના વર્ષોની પ્રાપ્તિ હતી તે નીચે મુજબ મળી હતી. (પરિશિષ્ટના માં યાદી દર્શાવી છે.)

<u>પ્ર ક ર ણ - ૩</u>

ફૂલોની ખેતી હેઠળ આવરી લીધેલા ગામોમા લાભ અપાયેલ કુટુંબોનો પરિચય [illegible] -

આદિવાસી વિસ્તારો અલ્પવિકસીત અને ઉંડાણમાં છે આવા વિસ્તારો સંકલિત આદિજાતિ વિકાસ પરિયોજનાના માળખામાં હોવા છતાં અમુક વિસ્તારમાં બધી રીતે વિકાસ થયો નથી. એકબીજા કારણોસર ઘડાયેલી વિકાસની અનેક યોજનાઓના લાભોથી પ્રજાના વિકાસમાં નહીંવત પ્રગતિ થઇ શકી. આ નિરક્ષર, છૂટીછવાઇ રહેતી પ્રજામાં યોજનાઓના લાભોથી ઇચ્છિત પ્રગતિ થઇ શકી નથી, તેની પાછળ તેમની આર્થિક સ્થિતિ, [illegible] વસતિ વધારો, નિરક્ષતા, ટૂંકી બિન ફળદ્રુપવાળી જમીન, સિંચાઇનો અભાવ અને બીજા એવા અનેક કારણોસર આ આદિવાસી પ્રજાનો વિકાસ થઇ શકયો નથી. એટલે આવા વિસ્તારના કેટલાક કુટુંબો સ્થળાંતરી મજૂરી માટે બીજા વિસ્તારોમાં રોજી-રોટી માટે વર્ષનો અમુક સમય જતા અને ત્યાંથી જે મળે તેના ઉપર જીવન નિર્વાહ કરતા હતા. આ વિસ્તારોના કુટુંબોને આવી સ્થિતિમાંથી બહાર કાઢવા તેમને આવી લીઝનમાં પોતાના વિસ્તાર ગામમાં જ રોજી મળી રહે તે માટે છેલ્લા બે ત્રણ વર્ષોથી આદિવાસી કમિશ્નર કચેરીથી ૭ જેટલી નવી યોજનાઓ હેઠળ અમલમાં મૂકી હતી જેમાં ફૂલોની ખેતીની યોજના હેઠળ કેટલાય ગામોમાં પસંદગીના કુટુંબોને તેને અંગે સહાય કરવામાં આવી હતી. આ યોજનાનો અમલ ૧૯૯૬ થી કરાયો હતો. આ કુટુંબોનો વિકાસ શકય બને તે માટે તેમને ફૂલોની ખેતીનો નવો અભિગમ અપનાવી કુટુંબલક્ષી આયોજન કરી સહાયો પૂરી પાડવામાં આવી હતી. ફૂલોની ખેતી હેઠળ આવરેલા ૨૨ જેટલા ગામોમાંથી ૬૬ જેટલા કુટુંબોની રૂબરૂ મુલાકાત લઇ આ અભ્યાસ કરાયો હતો.

આ યોજનામાં આવરી લીધેલા ત્રણ પ્રાયોજના વિસ્તારના કુલ ૬૬ કુટુંબોમાંથી ૨૧૦ પુરુષો અને ૧૮૪ સ્ત્રીઓ મળી કુલ ૩૯૪ની સભ્ય સંખ્યા એટલે કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૬ ની સભ્ય સંખ્યા જાણવા મળી હતી. આ <u>કુલ</u> કુટુંબોમાંથી <u>તેમની</u> સભ્યોની વયજૂથ પ્રમાણેની વિગતો

જાણવા મળી હતી. જેમાં સૌથી વધુ ૧૫ થી ૩૫ વર્ષની વયજૂથમાં પુરુષો ૪૯.૫૬ ટકા અને સ્ત્રીઓ ૪૪.૦૨ ટકા જ્યારે સૌથી નાની વયના ૦ થી ૧૪ના જૂથમાં બાળકોમાં પુરુષ ૨૨.૮૬ ટકા અને સ્ત્રી ૩૦.૯૮ ટકા જાણવા મળ્યા હતા. એ સિવાય ૩૬ થી ૫૦ વર્ષની વયજૂથમાં પુરુષો ૨૧.૪૩ ટકા અને સ્ત્રીઓ ૨૨.૧૧ ટકા હતી. ૫૦ થી વધુ વયજૂથના પુરુષ સ્ત્રીની સભ્ય સંખ્યા સૌથી ઓછી હતી. જેમાં પુરુષો માત્ર ૬.૧૯ ટકા અને સ્ત્રીઓ માત્ર ૪.૮૯ ટકા જ સંખ્યા હતી.

કુટુંબના સભ્યોની વયજૂથની વિગતો વિસ્તાર અને વયજૂથ પ્રમાણેની કોઠા નં.૩.૫ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે વિગતે ખ્યાલ આવશે.

ફૂલોની ખેતીના લાભાર્થી કુટુંબોના સભ્યોની શૈક્ષણિક લાયકાત જાણવા કુલ પુરુષો અને સ્ત્રીઓની સંખ્યામાંથી ૨૪.૨૯ ટકા પુરુષો અને ૫૪.૩૬ ટકા સ્ત્રીઓ નિરક્ષર જાણવા મળી હતી. ૩૦.૪૮ પુરુષો અને ૨૭.૧૭ ટકા સ્ત્રીઓ પ્રાથમિક શિક્ષણવાળા, જ્યારે સ્નાતક - ઉચ્ચ શિક્ષણવાળા પુરુષ - સ્ત્રીની ટકાવારી જોઈએ તો ૪ ટકા પુરુષો અને ૨.૭૧ ટકા સ્ત્રીઓ માંડ શિક્ષણ લેતી કે લીધેલી જાણવા મળી હતી.

કોઠો - ૩.૫

કતોરી કલ્ચર યોજનાના લાભાર્થી કુટુંબોના સભ્યોની ઉંમર

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	૦ થી ૧૪ પુ.	૦ થી ૧૪ સ્ત્રી	૧૫ થી ૩૫ પુ.	૧૫ થી ૩૫ સ્ત્રી	૩૬ થી ૫૦ પુ.	૩૬ થી ૫૦ સ્ત્રી	૫૦ થી વધુ પુ.	૫૦ થી વધુ સ્ત્રી	કુલ પુ.	કુલ સ્ત્રી	કુલ	કુટુંબ દીઠ સરેરાશ સંખ્યા
૧.	દાહોદ	૩૬	૫૦	૭૮	૫૩	૨૮	૨૬	૦૯	૦૪	૧૫૧	૧૩૩	૨૮૪	૬
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૬	૦૫	૧૦	૧૧	૦૩	૦૪	૦૧	૦૧	૨૦	૨૧	૪૧	૫
૩.	વાંસદા	૦૬	૦૨	૧૬	૧૭	૧૪	૦૭	૦૩	૦૪	૩૯	૩૦	૬૯	૫
૪.	કુલ	૪૮	૫૭	૧૦૪	૮૧	૪૫	૩૭	૧૩	૦૯	૨૧૦	૧૮૪	૩૯૪	૬
	ટકા	૨૨.૮૬	૩૦.૯૮	૪૯.૫૨	૪૪.૦૨	૨૧.૪૩	૨૦.૧૧	૬.૧૯	૪.૮૯	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	-	-

કોઠો - ૩.૬

ફલોરી કલ્ચર યોજનાના લાભાર્થી કુટુંબોના સભ્યોની શૈક્ષણિક લાયકાત

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	અભણ પુ.	અભણ સ્ત્રી	પ્રાથમિક પુ.	પ્રાથમિક સ્ત્રી	માધ્યમિક પુ.	માધ્યમિક સ્ત્રી	સ્નાતક પુ.	સ્નાતક સ્ત્રી	ઉચ્ચશિક્ષણ પુ.	ઉચ્ચશિક્ષણ સ્ત્રી	કુલ પુ.	કુલ સ્ત્રી	કુલ
૧.	દાહોદ	૩૬	૭૩	૪૨	૪૩	૬૬	૧૭	૦૫	-	૦૨	-	૧૫૧	૧૩૩	૨૮૪
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૮	૧૪	૦૭	૦૩	૦૫	૦૩	-	૦૧	-	-	૨૦	૨૧	૪૧
૩.	વાંસદા	૦૭	૧૩	૧૫	૦૪	૧૫	૦૯	૦૨	૦૩	-	૦૧	૩૯	૩૦	૬૯
૪.	કુલ	૫૧	૧૦૦	૬૪	૫૦	૮૬	૨૯	૦૭	૦૪	૦૨	૦૧	૨૧૦	૧૮૪	૩૯૪
૫.	ટકા	૨૪.૨૯	૫૪.૩૬	૩૦.૪૮	૨૭.૧૭	૪૦.૯૫	૧૫.૭૬	૩.૩૩	૨.૧૭	૦.૯૫	૦.૫૪	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	

આ રીતે જે કુટુંબોને અભ્યાસમાં આવરેલા છે તેના સભ્યોની શૈક્ષણિક લાયકાત વિસ્તાર પ્રમાણે પુરુષો અને સ્ત્રી પ્રમાણેની વિગતો કોઠા નં. ૩.૬ જોતા વિગતે ખ્યાલ આવશે. જેમાં પણ પ્રાથમિક - માધ્યમિક પછી શિક્ષણની ટકાવારી ઓછી જોવા મળે છે. તેમાંય સ્ત્રીઓની શિક્ષણ-સ્થિતિ સારી જણાતી નથી.

કુટુંબોની યાદીના આધારથી કુટુંબોમાંથી જે સભ્યોની વૈવાહિક સ્થિતિનો ખ્યાલ મેળવવામાં આવ્યો હતો. જેમાં પુરુષોની અને સ્ત્રીઓની સભ્ય સંખ્યામાંથી ૪૭.૧૪ ટકા પુરુષો અને ૫૩.૮૦ ટકા સ્ત્રીઓ પરણિત હતી. જ્યારે ૫૦.૪૮ ટકા પુરુષો અને ૪૪.૫૭ ટકા સ્ત્રીઓ અપરણિત જાણવા મળ્યા હતા. ઉપરાંત ૨.૩૮ ટકા પુરુષો વિધુર અને ૧.૬૩ ટકા સ્ત્રીઓ વિધવા સ્થિતિમાં જાણવા મળ્યા હતા.

તપાસના બધા વિસ્તારોમાંથી વિસ્તાર પ્રમાણે પરણિત, અપરણિત, વિધુર - વિધવાની જે સ્થિતિ જાણવા મળી હતી તે પુરુષ - સ્ત્રી પ્રમાણે કોઠા - નં. ૩.૭ જોતા વિગતે ખ્યાલ આવશે.

કોઠો - ૩.૭

કતોરી ક્લ્વર યોજનાના લાભાર્થી કુટુંબોના સભ્યોનો વૈવાહિક દરજ્જો

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	પરિણિત પુ.	પરિણિત સ્ત્રી	અપરિણિત પુ.	અપરિણિત સ્ત્રી	વિધુર	વિધવા	કુલ પુ.	કુલ સ્ત્રી	કુલ
૧.	દાહોદ	૬૮	૬૮	૩૯	૬૫	૦૪	-	૧૧૧	૧૩૩	૨૮[illegible]
૨.	છોટાઉદેપુર	૧૨	૧૨	૦૭	૦૭	૦૧	૦૨	૨૦	૨૧	૪[illegible]
૩.	વાંસદા	૧૯	૧૯	૨૦	૧૦	-	૦૧	૩૯	૩૦	૬૯
૪.	કુલ	૯૯	૯૯	૧૦૬	૮૨	૦૫	૦૩	૨૧૦	૧૮૪	૩૯૪
	ટકા	૪૭.૧૪	૫૩.૮૦	૫૦.૪૮	૪૪.૫૭	૨.૩૮	૧.૬૩	૧૦૦.૦૦	૧૦૦.૦૦	[illegible]

કુટુંબોની ખેતી [illegible] નરોડ સંધાવાળા હતા તે કુટુંબોની વ્યવસાય અંગેની સ્થિતિ જાણતા કુલ ૩૯૪ની કુલ સભ્ય સંખ્યામાંથી ૨૮.૩૮ ટકા સભ્યો ખેતીના વ્યવસાયમાં જોડાયેલા હતા. ૨૫.૧૩ ટકા ખેતી જેટલા કુટુંબના સભ્યો આ સાથે સંકળાયેલા જણાયા હતા. એ સિવાય ૧૯.૮૦ ટકા સભ્યો ઘરકામ ૮.૮૮ ટકા સભ્યો પશુપાલન ૩.૮૨ ટકા સભ્યો ખેતમજૂરી ૨.૦૩ ટકા સભ્યો અન્ય મજૂરી, ૧.૨૭ ટકા સભ્યો કોઈને કોઈ ધંધો કરતા હતા. અને ૦.૭૬ ટકા સભ્યો નોકરી કરતા માલૂમ પડયા હતા. ઉપરાંત ૯.૬૪ ટકા જેટલા સભ્યો કુટુંબમાં કામ ન કરનારા જણાયા હતા, જેમાં બાળકો, વૃધ્ધોનો સમાવેશ થતો હતો.

આ લાભાર્થી કુટુંબોના સભ્યોના જુદા જુદા વ્યવસાયોની વિગતો, વિસ્તાર અને ધંધા પ્રમાણે કોઠા નં. ૩.૮ જોતાં ખ્યાલ આવશે.

કૂવોની ભૌતીની યોજનામાં જે કુટુંબો પાસે જમીન હોય તેને જ લાભ આપવામાં આવે છે. તેમાં પણ જે કુટુંબ પાસે ૧ થી ૫ એકર સુધીની જમીન ધરાવતું હોય તેને જ લાભ મળી શકે વધુ એકરવાળાને નિયમ પ્રમાણે લાભ મળી શકે નહિ. બીજું જમીન પાસે જ સિંચાઇ અંગેની વ્યવસ્થા હોય કે સિંચાઇ નજીકમાં થઇ શકે તેમ હોય તે પણ જોવામાં આવે છે. એ રીતે જે લાભાર્થી કુટુંબોની તપાસ કરાઇ હતી તેવા બધા કુટુંબો પાસેથી જે જમીન મમXX અને પિયત-બિનપિયત અંગેની વિગતો જાણવા મળી હતી તે નીચે મુજબ હતી.

તપાસના કુલ કુટુંબોમાંથી ૩૧૧.૦૨ એકર ગુંઠા જેટલી જમીન જાણવા મળી હતી. એટલે તપાસના બધાજ કુટુંબો ઓછાવત્તી જમીન ધરાવતા હતા. જેમાં ૧ થી ૨.૫૦ એકર જમીન ધરાવતા ૩૩.૩૩ ટકા કુટુંબો, જ્યારે ૨.૫૧ થી ૫.૦૦ એકર જમીન ધરાવતા ૫૦.૦૦ ટકા જેટલા કુટુંબો જણાયા હતા. ૫ થી વધુ એકર જમીન ધરાવતા ૧૬.૬૭ ટકા જેટલા કુટુંબો જાણવા મળ્યા હતા. જેમને આ યોજનાનો લાભ મળ્યો હતો. હવે જેમને પિયત કરી હતી તેવા કુટુંબોની પિયત હેઠળની જમીન ૧ થી ૨.૫૦ એકર જમીનમાં ૧૩.૬૩ ટકા જમીન, ૨.૫૧ થી ૫.૦૦ એકરમાં ૪૪.૩૯ ટકા જમીન અને ૫ થી વધુ એકરમાં ૨૭.૦૧ ટકા જમીન પિયત હેઠળ કુલ જમીનમાંથી જાણવા મળી હતી. એ રીતે બિનપિયત હેઠળની ૧ થી ૨.૫૦ એકર જમીનમાં ૫.૨૬ એકરXX ટકા જમીન ૨.૫૧ થી ૫ એકરમાં ૪.૮૨ ટકા જમીન અને ૫ થી વધુ એકરમાં ૧.૬૨ ટકા જમીન કુલ જમીન વિસ્તારમાંથી બિન-પિયત હેઠળ જાણવા મળી હતી.

લાભાર્થીઓની જમીન ધારતા એકર પ્રમાણે અને કુલ જમીનમાંથી પિયત - બિનપિયત જમીન ધારકતા ટકા કોઠા નં. ૩.૯ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે વિસ્તાર અને કુટુંબની સંખ્યા પ્રમાણે જોતા વિગતે ખ્યાલ આવશે.

કોઠો - ૩.૯

કલોરી કલ્વર યોજનાના લાભાર્થીઓની જમીન :

ક્ર	પ્રાયોજના વિસ્તાર	જમીન ધરાવતા કુટુંબો ૧ થી ૨.૫૦ એકર	૨.૫૧ થી ૫.૦ એકર	૫ થી વધુ એકર	કુલ	પિયત જમીન (એકર) ૧ થી ૨.૫૦ એ.ગુ.	૨.૫૧ થી ૫.૦ એ.ગુ.	૫ થી વધુ	બિન પિયત જમીન (એકર) ૧ થી ૨.૫૦ એ.ગુ.	૨૫૧ થી ૫.૦	૫ થી વધુ	કુલ જમીન (એકર)
.	દાહોદ	૧૩	૨૧	૧૧	૪૫	૨૪.૩૯	૬૧.૦૬	૮૪.૦૦	૧૦.૧૫	૨૨.૦૦	૫.૦૦	૨૩૯.૨૦
.	છોટાઉદેપુર	૦૨	૦૫	-	૦૭	૪.૨૦	૨૨.૦૦	-	-	-	-	૨૬.૨૦
.	વાંસદા	૦૭	૦૭	-	૧૪	૧૩.૨૦	૨૫.૦૦	-	૬.૨૨	૩.૦૦	-	૪૮.૦૨
.	કુલ	૨૨	૩૩	૧૧	૬૬	૪૨.૩૯	૧૩૮.૦૬	૮૪.૦૦	૧૬.૩૭	૨૫.૦૦	૫.૦૦	૩૧૨.૦૨
.	ટકા	૩૩.૩૩	૫૦.૦૦	૧૬.૬૭	૧૦૦.૦૦	૧૩.૬૩	૪૪.૩૯	૨૭.૦૧	૫.૨૬	૮.૦૨	૧.૬૧	-

કુલોની ખેતીના લાભાર્થીઓ કયા સાધનો દ્વારા સિંચાઇ કરે છે. એવા પૂછેલા પ્રશ્નોના જવાબમાં કુલ-૬૮ જવાબોમાંથી મોટર / કુવા દ્વારા ૫૫.૮૮ ટકા, મશીન / કુવા દ્વારા ૩૨.૩૬ ટકા, ડીપઇસગેશન દ્વારા ૮.૮૨ ટકા અને નદી, તળાવ દ્વારા ૧.૪૭ - ૧.૪૭ ટકા લાભાર્થીઓ સિંચાઇ કરતા જાણવા મળ્યા હતા. બે લાભાર્થીઓને સિંચાઇના બબ્બે સાધનોના લાભો મળેલા જાણવા મળ્યા હતા. તેમાંનો એક લાભાર્થી દાહોદ અને એક વાંસદા વિસ્તારનો હતો. જે કોઠા નં. ૧૦ - ૧૧ માં દર્શાવ્યા છે. પિયતના સાધનો વિશેની માહિતીમાં જોતાં ખ્યાલ આવશે. તેમાં વિસ્તારવાર સાધનો પ્રમાણેની લાભાર્થીની વિગતો પણ જોવાથી વિગતે ખ્યાલ આવશે.

પ્રાયોજના વિસ્તારના ત્રણેયમાંથી મશીન-કુવા, મોટર-કુવા સિંચાઇ કરતા લાભાર્થીઓ સૌથી વધુ જાણવા મળ્યા હતા. નદી, તળાવ કે ડીપઇસગેશનથી માત્ર દાહોદ વિસ્તારના થોડા લાભાર્થી કુટુંબોએ ઉપયોગ કરેલો માલૂમ પડયો હતો.

કોઠો- ૩.૧૦

ફલોરી કલ્ચરના લાભાર્થીઓ જમીનમાં કયા સાધન દ્વારા પિયત કરે છે.

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	મશીન કુવો	મોટર કુવો	નદી	તળાવ	ડીપ ઈરીગેશન	કુલ
૧.	દાહોદ	૧૯	૧૯	૦૧	૦૧	૦૬	૪૬
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૧	૦૬	-	-	-	૦૭
૩.	વાંસદા	૦૨	૧૩	-	-	-	૧૫
૪.	કુલ	૨૨	૩૮	૦૧	૦૧	૦૬	૬૮
૫.	ટકા	૩૨.૩૫	૫૫.૮૮	૧.૪૭	૧.૪૭	૮.૮૨	૧૦૦.૦૦

નોંધ :- દાહોદ અને વાંસદાની અંદર એક એક લાભાર્થીને બન્ને સાધનો છે.

કોઠો - ૩.૧૧

કવોરી કલ્વર યોજનાના લાભાર્થી કુટુંબો દ્વારા થતી ખેતીની આવક દર્શાવતી વિગતો (વિવિધ પાકો પ્રમાણે)

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	મકાઈ ઉત્પાદન (મણમાં)	વેચાણ કિંમત	ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી આવક	ઘઉં ઉત્પાદન (મણમાં)	વેચાણ કિંમત	ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી આવક	ડાંગર ઉત્પાદન (મણમાં)	વેચાણ કિંમત	ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી આવક
૧.	દાહોદ	૧૦૧૨	૯૨૫૦૦	૨૨૩૫૦	૭૦૧૫૦	૧૩૦૨	૧૬૮૮૦૦	૪૨૦૦૦	૧૨૬૮૦૦	૪૫૯	૫૮૪૫૦	૧૭૪૦૦	૪૧૦૫૦
૨.	છોટાઉદેપુર	૨૦૦	૧૮૪૦૦	૩૬૦૦	૧૪૮૦૦	-	-	-	-	૧૬૫	૨૨૫૦૦	૫૨૦૦	૧૭૩૦૦
૩.	વાંસદા	-	-	-	-	-	-	-	-	૬૧૫	૫૯૩૦૦	૧૩૦૦૦	૪૬૩૦૦
૪.	કુલ	૧૨૧૨	૧૧૦૯૦૦	૨૫૯૫૦	૮૮૯૫૦	૧૩૦૨	૧૬૮૮૦૦	૪૨૦૦૦	૧૨૬૮૦૦	૧૨૩૯	૧૪૦૨૫૦	૩૫૬૦૦	૧૦૪૬૫૦

કોઠો - ક્ર.૧૧ ચાલુ

ક્રમ.	પ્રાયોજના વિસ્તાર	જુવાર ઉત્પાદન (મણ)	જુવાર વેચાણ કિંમત	જુવાર ઉત્પાદન ખર્ચ	જુવાર ચોખ્ખી આવક	મકાઈ ઉત્પાદન (મણ)	મકાઈ વેચાણ કિંમત	મકાઈ ઉત્પાદન ખર્ચ	મકાઈ ચોખ્ખી આવક	[illegible] ઉત્પાદન (મણ)	[illegible] વેચાણ કિંમત	[illegible] ઉત્પાદન ખર્ચ	[illegible] ચોખ્ખી આવક
૧.	દાહોદ	૨૦	૨૦૦૦	૩૦૦	૧૭૦૦	૧૪૮	૩૨૮૫૦	૧૦૦૦૦	૨૨૮૫૦	૧૫૩	[illegible]	૮૩૦૦	૨૪૬૦૦
૨.	છોટાઉદેપુર	-	-	-	-	-	-	-	-	૨	[illegible]	૫૦	૧૫૦
૩.	વાંસદા	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
૪.	કુલ	૨૦	૨૦૦૦	૩૦૦	૧૭૦૦	૧૪૮	૩૨૮૫૦	૧૦૦૦૦	૨૨૮૫૦	૧૫૫	[illegible]	૮૩૫૦	૨૫૦૫૦

કોઠો - ૩.૧૧ ચાલુ

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	તુવર ઉત્પાદન (મણ)	વેચાણ ડિમાન્ડ	ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી આવક	[illegible] ઉત્પાદન (મણ)	વેચાણ ડિમાન્ડ	ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી આવક	[illegible] ઉત્પાદન (મણ)	વેચાણ ડિમાન્ડ	ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી આવક
૧.	દાહોદ	૨૯	૭૦૦૦	૨૨૦૦	૪૮૦૦	૧૫૦	૧૫૦૦૦	૪૫૦૦	૧૦૫૦૦	૨૨૫	૧૬૦૦૦	૫૦૦૦	૧૧૦૦૦
૨.	છોટાઉદેપુર	૧૪	૨૮૦૦	૮૦૦	૨૦૦૦	-	-	-	-	૪૫૦	૪૬૦૦૦	૧૫૦૦૦	૩૧૦૦૦
૩.	વાંસદા	૧૦	૨૮૦૦	૮૫૦	૧૯૫૦	-	-	-	-	-	-		
૪.	કુલ	૫૩	૧૨૬૦૦	૩૮૫૦	૮૭૫૦	૧૫૦	૧૫૦૦૦	૪૫૦૦૪	૧૦૫૦૦	૬૭૫	૬૨૦૦૦	૨૦૦૦૦	૪૨૦૦૦

[illegible]

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	મગફળી ઉત્પાદન (મણ)	મગફળી વેચાણ કિંમત	મગફળી ઉત્પાદન ખર્ચ	મગફળી ચોખ્ખી આવક	કપાસ ઉત્પાદન (મણ)	કપાસ વેચાણ કિંમત	કપાસ ઉત્પાદન ખર્ચ	કપાસ ચોખ્ખી આવક	[illegible] ઉત્પાદન (મણ)	[illegible] વેચાણ કિંમત	[illegible] ઉત્પાદન ખર્ચ	[illegible] ચોખ્ખી આવક
૧.	દાહોદ	૧૬૩	૨૬૫૦૦	૯૪૦૦	૧૭૧૦૦	-	-	-	-	-	-	-	-
૨.	છોટાઉદેપુર	૭૪	૧૫૫૦૦	૪૯૦૦	૧૦૬૦૦	૧૦	૨૫૦૦	૯૦૦	૧૬૦૦	-	-	-	-
૩.	વાંસદા	-	-	-	-	-	-	-	-	૮૧૫૦	૧૪૧૫૦૦	૩૫૦૦૦	૧૦૬૫૦૦
૪.	કુલ	૨૩૭	૪૨૦૦૦	૧૪૩૦૦	૨૭૭૦૦	૧૦	૨૫૦૦	૯૦૦	૧૬૦૦	૮૧૫૦	૧૪૧૫૦૦	૩૫૦૦૦	૧૦૬૫૦૦

કોઠો - [illegible]

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	[illegible] ઉત્પાદન (મણ)	વેચાણ કિંમત	ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી આવક	જુવાર ઉત્પાદન (મણ)	વેચાણ કિંમત	ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી આવક	[illegible] ઉત્પાદન (મણ)	વેચાણ કિંમત	ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી આવક
૧.	દાહોદ	૨૧૯	૪૪૧૫૦	૯૯૫૦	૩૪૨૦૦	-	-	-	-	૪૩૨૦	૪૯૯૪૫૦	૧૩૧૪૦૦	૩૬૮૦[illegible]
૨.	છોટાઉદેપુર	-	-	-	-	-	-	-	-	૯૧૫	૧૦.૭૬૦૦	૩૦૪૫૦	૭૭૪૫૦
૩.	વાંસદા	-	-	-	-	૫૮	૨૭૭૦૦	૭૨૦૦	૨૦૫૦૦	[illegible] ૮૮૩૩	[illegible] ૨૩૧૩૦૦	[illegible] ૫૬૦૫૦	૧૭૫૨૫૦
૪.	કુલ	૨૧૯	૪૪૧૫૦	૯૯૫૦	૩૪૨૦૦	૫૮	૨૭૭૦૦	૭૨૦૦	૨૦૫૦૦	૧૪૦૫૮	૮૩૮૬૫૦	૨૧૭૯૦૦	૬૨૦૭૫૦
									કુટુંબદીઠ-	૨.૧૩	૧૨૭૦૬	૩૩૦૧	૯૪૦૫

તપાસની બધા પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી ફૂલોની ખેતી માટે આવરી લીધેલા કુટુંબોમાંથી ફૂલોની ખેતી નવે કરે છે. પણ આ કુટુંબો પોતાની પરંપરાગત ખેતીમાં વિવિધ પાકો પકવતા અને તેમાંથી થતી આવકો મેળવતા હતા. તેની વિગતો પ્રાપ્ત કરી હતી. જેમાં પકવતા પાકોમાં ઘઉં, શેરડી, ડાંગર, મકાઇ, શાકભાજી, મગ, અડદ, મગફળી, ચણા, જુવાર, ટામેટા, તુવેર, જવ, કપાસ, હતા તેમાં ઘઉં, શેરડી, કપાસ પાકોની આવક એક લાખ અને તેથી ઉપર જાણવા મળી હતી. એ પછી મકાઇના પાકની આવક પચાસ હજારથી વધુ જાણવા મળી હતી. એ સિવાયના પાકોમાં શાકભાજી, મગ, અડદ, મગફળી, ચણાની આવકો પચીસ હજાર અને તેથી વધુની જાણવા મળી હતી. ઉપરાંત એ સિવાય થોડી થોડી આવક કરતા પાકો પણ તેવો પકવતા હતા. જેની વિગતો કોઠા ૩.૧૧ માં આપવામાં આવી છે.

આ બધાજ પાકોની કુટુંબદીઠની રીતે જોઇએ તો કુલ ૬૬ કુટુંબોમાંથી કુટુંબદીઠ ૨૧૩ મણની સરેરાશથી અનાજના પાકો થયેલા જાણવા મળ્યા હતા. જેની કુટુંબદીઠ વેચાણ કિંમત કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૧૨૭૦૬ રૂપિયાની હતી. આ બધી કુટુંબોનું ઉત્પાદન ખર્ચ કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૩૩૦૧ રૂપિયાનું જાણવા મળ્યું હતું. આ કુટુંબોની કુટુંબદીઠ સરેરાશ ચોખ્ખી આવક ૯૪૦૫ રૂપિયાની જાણવા મળી હતી. આ તપાસમાં આવરી લીધેલા કુટુંબની બધા જ પાકોની વિસ્તાર પ્રમાણે પાકવાર ઉત્પાદન ક્ષમતા, વેચાણકિંમત, ઉત્પાદન ખર્ચ, અને ચોખ્ખી આવકો કોઠા નં.૩.૧૧, ૩.૨, જોતા વિગતે જાણવા મળશે. એ રીતે સમગ્ર ખેતીના પાકોની વિસ્તાર પ્રમાણે ઉત્પાદન ક્ષમતા, વેચાણ કિંમત, ઉત્પાદન ખર્ચ તેમજ ચોખ્ખી આવક જાણવા મળશે.

પ્રકરણ - ૪

ફૂલોની ખેતી યોજનાની માહિતી :

ફૂલોની ખેતી યોજનાની વિવિધ માહિતી લાભાર્થીઓના કુટુંબો પાસેથી અને આ યોજના જેના દ્વારા સીધી દેખરેખ હેઠળ ચાલે છે તે પ્રાયોજના વહીવટદારની કચેરી દ્વારા કેટલીક માહિતી પ્રાપ્ત થઇ હતી.

આ યોજનાના લાભો કયા વર્ષથી અને કેટલા લાભાર્થીઓને મળ્યા તે અંગેની વિગતો જાણવા મળી હતી. જેમાં યોજના ૧૯૯૪-૯૫ થી શરૂ કરી ૧૯૯૭-૯૮ના વર્ષ સુધીમાં તપાસના કુલ ૬૬ લાભાર્થીઓ-માંથી ૧૯૯૬-૯૭ના વર્ષમાં xxxxxx ૫૬.૦૬ ટકા લાભાર્થીઓએ, ૧૯૯૫-૯૬ના વર્ષમાં ૩૬.૩૬ ટકા લાભાર્થીઓએ લાભ લીધેલા જાણવા મળ્યા હતા. યોજનાની શરૂઆતમાં માત્ર ૧.૫૨ ટકા એટલે માત્ર એક જ લાભાર્થીને લાભ મળ્યો હતો ૧૯૯૭-૯૮ના ચાલુ વર્ષ હોય ૬.૦૬ ટકા લાભ લીધેલા જણાવા મળ્યા હતા. યોજનાનો લાભ લીધેલ વર્ષની અને લાભાર્થીઓની વિસ્તાર પ્રમાણેની માહિતી કોઠા- નં. ૩ જોવાથી વિગતે ખ્યાલ આવશે.

આ યોજનાની માહિતી કોણે આપી એવા પૂછેલા પ્રશ્નના જવાબમાં કુલ લાભાર્થીઓમાંથી ૫૦ ટકા લાભાર્થીઓને ગ્રામ સેવક, ૨૪.૨૪ ટકા લાભાર્થીઓને પ્રાયોજના અધિકારીએ, ૧૦.૬૧ ટકા લાભાર્થીઓએ વિસ્તરણ અધિકારી ખેતીએ, ૯.૦૯ ટકા લાભાર્થીઓને સરપંચે અને ૬.૦૬ ટકા લાભાર્થીઓએ પાડોશી ખેડૂતથી માહિતી મેળવી હતી. યોજનાની જુદી જુદી માહિતી લાભાર્થીઓએ જુદી જુદી જગ્યાએથી મેળવી એની વિગતે માહિતી કોઠા- નં.૪.૧૨માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે હતી.

કોઠો- ૪:૧૨

ફુલોરી કલ્ચર યોજનાનો લાભાર્થીઓને કયા વર્ષે લાભ મળ્યો અને આ યોજનાની જાણકારી કોણે આપી

ક્રમ પ્રાયોજના વિસ્તાર	યોજનાનો લાભ લીધેલ વર્ષ ૧૯૯૪-૯૫	૧૯૯૫-૯૬	૧૯૯૬-૯૭	૧૯૯૭-૯૮	કુલ	યોજનાની માહિતી કોણે આપી પ્રાયોજના અધિકારી	ગ્રામ સેવક	વિસ્તરણ અધિકારી	સરપંચ	પાડોશી ખેડૂતથી પ્રેરાઈને	કુલ કુટુંબ
૧. દાહોદ	૦૧	૧૮	૨૩	૦૩	૪૫	૧૩	૨૪	૦૬	-	૦૨	૪૫
૨. છોટાઉદેપુર	-	૦૬	-	૦૧	૦૭	-	૦૬	૦૧	-	-	૦૭
૩. વાંસદા	-	-	૧૪	-	૧૪	૦૩	૦૩	-	૦૬	૦૨	૧૪
૪. કુલ	૦૧	૨૪	૩૭	૦૪	૬૬	૧૬	૩૩	૦૭	૦૬	૦૪	૬૬
ટકા	૧.૫૨	૩૬.૩૬	૫૬.૦૬	૬.૦૬	૧૦૦.૦૦	૨૪.૨૪	૫૦.૦૦	૧૦.૬૧	૯.૦૯	૬.૦૬	૧૦૦.૦૦

આ યોજના હેઠળ [illegible] ૬૬ માંથી ઘણા લાભાર્થીઓ માત્ર એક યોજનાનો લાભ ન લેતાં એક કરતાં વધુ યોજનાઓ દ્વારા પૂરક આવક મેળવવા પ્રયત્નો કર્યા હોય તેવું જાણવા મળ્યું હતું. આ યોજના હેઠળ લાભાર્થી કુટુંબોએ ગુલાબ, ગલગોટા, રજનીગંધા અને સેવંતીના ફૂલોની ખેતી અપનાવી હતી. જેમાં ગુલાબની ખેતી કરતા કુટુંબોની સંખ્યા સૌથી વધુ ૫૦ ટકાની આસપાસ જાણવા મળી હતી. રજનીગંધા, સેવંતી અને ગલગોટાના ફૂલોની યોજના ખૂબ ઓછા કુટુંબોએ અપનાવી હતી. તેની પાછળનું કારણ એ જાણવા મળ્યું હતું કે ગુલાબના ફૂલો આખું વર્ષ અને બે ચાર વર્ષ ચાલે તેમ હોય તે સવિશેષ કરાતી હતી તેની માંગ પણ રહેતી, જ્યારે બાકીનાં ફૂલો વર્ષના થોડા સમય માટે મળતા હોય તેની માંગ ઓછી હોય તેમજ તે ફૂલોની ખેતી અનુકૂળ આવતી નહોતી. ત્રણેય પ્રાયોજના વિસ્તારોમાં આ બધા ફૂલોની ખેતી કરતા લાભાર્થી કુટુંબોની વિગતો xxxxxxxxxxxx કોઠા- નં.૪.૧૩ જોતાં ખ્યાલ આવશે.

આ યોજનાઓના લાભ માટે અમુક મુકરર જમીન હોય તેને જ મળે તેમ હોવા છતાં આ યોજનાનો પ્રચાર કરવાનો હોય, જમીન વિસ્તારમાં છૂટછાટ આપીને પણ તે કરાઇ હોય તેમ જાણવા મળે છે. નિયમ મુજબ જેને લાભ મળ્યો છે એવા ૬૮.૧૮ ટકા લાભાર્થીઓ હતા. જ્યારે નિયમથી વધારે જમીન ધરાવતા હોય તેવા ૧૦ ગુંઠાવાળા ૧૦.૬૧ ટકા અને ૨૦ ગુંઠાવાળા ૨૧.૨૧ ટકા લાભાર્થીઓ તપાસ દરમ્યાન જાણવા મળ્યા હતા. જે મહદઅંશે દાહોદ પ્રાયોજના વિસ્તારના જણાવ્યા હતા. વધુ વિસ્તૃત માહિતી કોઠો નં.૪.૧૩ માં જોતાં વિસ્તાર પ્રમાણે લાભાર્થીઓ જાણવા મળશે.

કોઠો- ૪.૧૩

ફલોરી કલ્ચર યોજનામાં લાભાર્થીએ લીધેલ લાભ અને જમીન

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	યોજનાઓ: ગુલાબ	ગલગોટા	રજનીગંધા	સેવંતી	કુલ	જમીન: નિયમ મુજબ ૫ ગુંઠા	નિયમ થી વધારે ૧૦ ગુંઠા	નિયમ થી વધારે ૨૦ ગુંઠા	કુલ
૧.	દાહોદ	૩૬	૦૮	૦૯	૦૬	૫૯	૨૫	૦૭	૧૩	૪૫
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૧	-	૦૬	-	૦૭	૦૭	-	-	૦૭
૩.	વાંસદા	૦૬	-	-	૦૮	૧૪	૧૩	-	૦૧	૧૪
૪.	કુલ	૪૩	૦૮	૧૫	૧૪	૮૦	૪૫	૦૭	૧૪	૬૬
							૬૮.૧૮	૧૦.૬૧	૨૧.૨૧	૧૦૦.૦૦

નોંધ:- યોજનામાં લાભાર્થીએ એક કરતાં વધારે યોજનાનો લાભ લીધેલ છે.

ફૂલોની ખેતી :

ફૂલોની ખેતીની યોજના આદિવાસી વિસ્તારો માટે તદ્દન નવી જ હોય તેની પધ્ધતિની તાલીમ માટેની જોગવાઇ કરાઇ હતી. આ લાભાર્થીઓએ તાલીમ લીધી છે અને કેટલા દિવસની તાલીમ લીધી હતી એ અંગે પૂછવામાં આવ્યું હતું. જેમાં કુલ લાભાર્થીઓમાંથી માત્ર ૨૧.૨૧ ટકા લાભાર્થીઓ તાલીમ લીધેલી હતી બાકીના ૭૮.૭૯ ટકા એ તાલીમ વિનાજ આ યોજના અપનાવી, ફૂલોની ખેતી કરતા જણાવ્યા હતા. તેમાંય ૯ લાભાર્થીઓએ માત્ર ત્રણ દિવસની તાલીમ, ૩ લાભાર્થીએ ૧૫ દિવસની અને એક લાભાર્થીએ ૫ દિવસ, એક લાભાર્થીએ ૭ દિવસની અને તાલીમ લીધેલી જાણવા મળી હતી. આ તાલીમ લેનાર ૧૪ જેટલા લાભાર્થીઓએ સરકારી બાગાયત ખાતા દ્વારા તાલીમ લીધેલી હતી.

તેમને મળેલા યોજના હેઠળના રોપા કે બીની સહાયમાં ૯૬.૦૮ ટકા લાભાર્થીઓને પ્રાયોજના ઓફિસ દ્વારા અને ૩.૯૨ ટકા લાભાર્થીઓને સહકારી મંડળી દ્વારા મળેલી હતી. આ લાભાર્થીઓમાં ૧૫ જેટલાએ પોતાની નજીકના સેન્ટરો પરથી સ્વખર્ચે રોપા મેળવ્યા હતા. તેમાં વાંસદા પ્રાયોજના વિસ્તારના લાભાર્થી કુટુંબોએ પોતાની નજીકના કુંભારી, નવસારી, ગણદેવી, પુના, નાસિક, ધોલધા સ્થળોએથી મેળવેલા હતા. સ્વખર્ચે રોપા મેળવેલા લાભાર્થીઓને પાછળથી તે રોપાના નાણાં પ્રાયોજના કચેરી દ્વારા ચૂકવી આપવામાં આવ્યા હતા.

કવોરી ક્લસ્ટર યોજનાના લાભાર્થીઓએ લીધેલ તાલીમ અને રોપા ક્યાંથી લાવ્યા તે

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	તાલીમ લીધેલ			તાલીમ લીધેલ દિવસો					સરકારી			
		હા	ના	કુલ	૩-દિ.	૫-દિ.	૭-દિવ.	૧૫-દિ.	કુલ	સરકારી બાગાયત	પ્રાયોજના ઓફિસ	સહકારી મંડળી	કુલ
૧.	દાહોદ	૦૬	૩૯	૪૫	૦૨	૦૧	-	૦૩	૦૬	૦૬	૪૩	૦૨	૪૫
૨.	છોટાઉદેપુર	-	૦૭	૦૭	-	-	-	-	-	-	૦૬	-	૦૬
૩.	વાંસદા	૦૮	૦૬	૧૪	૦૭	-	૦૧	-	૦૮	૦૮	-	-	-
૪.	કુલ	૧૪	૫૨	૬૬	૦૯	૦૧	૦૧	૦૩	૧૪	૧૪	૪૯	૦૨	૫૧
		૨૧.૨૧	૭૮.૭૮	૧૦૦.							૯૬.૦૮	૩.૯૨	૧૦૦.૦૦

- સ્વખર્ચે લાવેલ છે પરંતુ પાછળથી પ્રાયોજના વાંસદા-૮ ને નાણાંની ચુકવણી કરવામાં આવેલ છે. જ્યારે વાંસદા-ગુલાબ-૬ ને નાણાં ચુકવેલ નથી.

કોઠા-૪.૫નું ચાલુ

રોપા ક્યાંથી લાવ્યા તેની વિગતો / સ્વખર્ચે લાવેલ છે.

બુહારી	નવસારી	ગણદેવી	પુના	નાસિક	ધોલધા	કુલ	કુલ
-	-	-	-	-	-	૦૦	૪૫
-	૦૧	-	-	-	-	૦૧	૦૩
૦૩	૦૧	૦૨	૦૫	૦૨	૦૧	૧૪	૧૪
૦૩	૦૨	૦૨	૦૫	૦૨	૦૧	૧૫	૬૬

યોજના હેઠળ જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેમાં રોપાના સ્વરૂપમાં ૮૬.૬૭ ટકા લાભાર્થીઓને દાહોદ, છોટાઉદેપુરમાં આપવામાં આવી હતી. બાકીના ૧૩.૩૩ ટકા લાભાર્થીઓ જે વાંસદા પ્રાયોજના વિસ્તારમાં સ્વખર્ચે રોપા લાવ્યા હતા તેમને આ રકમ પાછળથી રોકડમાં ચૂકવવામાં આવી હતી. ફૂલોની ખેતીની યોજનામાં કુલ લાભાર્થીઓમાંથી ૯૦.૯૧ ટકા લાભાર્થીઓને સહાય પ્રાપ્ત થઈ હતી બાકીના ૯.૦૯ ટકા લાભાર્થીઓને સહાય મળી નહોતી એવું તપાસેલા લાભાર્થીઓમાંથી જાણવા મળ્યું હતું. વાંસદા પ્રાયોજનમાંથી ૧૩.૩૩ ટકા લાભાર્થીઓને ૫૮.૦૦૦/ હજાર રૂપિયાની સહાય રોકડમાં ચૂકવવામાં આવેલ જાણવા મળી હતી.

ફૂલોની ખેતીમાંથી ઉત્પાદન આવવાનો સમય અંગે પૂછવામાં આવ્યું હતું જેમાં ૬૦.૬૧ ટકા લાભાર્થીઓએ ફૂલો આવવાનો સમય બે માસનો, ૧.૫૨ ટકા લાભાર્થીઓએ ૮ માસનો અને ૩૭.૮૭ ટકા લાભાર્થીઓએ ફૂલો કોઈને કોઈ કારણોસર આવતા નથી એવું જણાવ્યું હતું.

આમ યોજનાની સહાય અંગે અને ફૂલો આવવાના સમય અંગેની વિસ્તારવાર અને લાભાર્થી મુજબની વિગતો કોઠા-નં.૪.૧૫ જોવાથી વિગતે ખ્યાલ આવશે.

કોઠા - [illegible]

ફ્લોરી કલ્ચર યોજનાના લાભાર્થીઓને મળેલ સહાય અને ફૂલો આવવાનો સમય

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	સહાય કઈ રીતે મળી: રોપા	રોકડ	કુલ	સહાય મળેલ નથી	કુલ	રોકડમાં સહાય રૂ.	ફૂલો આવવાનો સમય: ૨ માસ	૮ માસ	ફૂલો આવતા નથી	કુલ
૧.	દાહોદ	૪૫	-	૪૫	-	૪૫	-	૨૨	-	૨૩	૪૫
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૭	-	૦૭	-	૦૭	-	૦૫	૦૧	૦૧	૦૭
૩.	વાંસદા	-	૦૮	૦૮	૦૬	૧૪	૫૮૦૦૦	૧૩	-	૦૧	૧૪
૪.	કુલ	૫૨	૦૮	૬૦	૦૬	૬૬	૫૮૦૦૦	૪૦	૦૧	૨૫	૬૬
૫.	ટકા	૮૬.૬૭	૧૩.૩૩	૧૦૦.૦૦	૯.૦૯	૧૦૦.૦૦	-	૬૦.૬૧	૧.૫૨	૩૭.૮૭	૧૦૦.૦૦

પ્રાયોજના વિસ્તારોમાંથી જ્યાં ફૂલોની ખેતીની યોજનાઓ શરૂ કરાઇ હતી એવા દાહોદ, છોટાઉદેપુર, વાંસદા વિસ્તારના કુટુંબો-માંથી ફૂલોની ઉત્પાદન કરતા કુટુંબો, તેમની કુટુંબદીઠ દૈનિક ફૂલોની ઉત્પાદન સંખ્યા, ફૂલ વેચવાના સ્થળો અને ફૂલોના વેચાણ ભાવ જે મળતા હતા તેની વિગતો જાણવા મળી હતી. જેમાં કુલ - ૬૬ કુટુંબોમાંથી ૫૬.૦૬ ટકા કુટુંબો ફૂલોનુ ઉત્પાદન મળતુ હતું બાકીના ૪૩.૯૮ ટકા કુટુંબો પોતાને ફૂલોનુ ઉત્પાદન મળતું નથી. એમ જણાવ્યું હતું. એ રીતે ફૂલ ઉત્પાદન મેળવતા કુટુંબોની કુટુંબદીઠ ફૂલોની દૈનિક ઉત્પાદન સંખ્યા ૪૨૫ની જણાઇ હતી. વિસ્તારવાર જોઇએ તો સૌથી વધુ કુટુંબદીઠ ફૂલોની ઉત્પાદન સંખ્યા, છોટાઉદેપુર બે કુટુંબોની કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૧૧૦૦ ફૂલોની, તે પછી દાહોદના ૨૨ કુટુંબોની કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૪૨૫ ફૂલોની અને છેલ્લા વાંસદાના ૧૩ કુટુંબોની કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૩૧૩ ફૂલોની જાણવા મળી હતી. આ બધામાં વાંસદાના કુલ- ૧૪ કુટુંબોમાંથી ૧૩ કુટુંબોને ફૂલોનુ ઉત્પાદન મળતુ હતુ. એ રીતે ફૂલોનુ ઉત્પાદન મેળવતા સૌથી વધુ કુટુંબો વાંસદામાંથી જાણવા મળ્યા હતા.

ફૂલો વેચવાના સ્થળોમાં દાહોદ પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી દાહોદ શહેર અને લીંમડીમાં આ ફૂલોનુ વેચાણ થતુ જાણવા મળ્યુ હતુ. છોટાઉદેપુર પ્રાયોજના વિસ્તારોમાંથી છોટાઉદેપુર અને બોડેલીમાં વેચાણ થતું હતુ જ્યારે વાંસદા પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી વાંસદા-ઉનાઇ સ્થળોએ વેચાણ થતુ જાણવા મળ્યુ હતુ. આમ નજીકના શહેર કે નાના - ગામડે હોય ત્યાં જ તેમને ઉત્પાદન થયેલા ફૂલો વેચવા પડતા હતા. બીજું કોઇ સ્થળ વેચાણ માટે જોવા મળ્યુ નહોતું જેથી તેમના ફૂલોના જે વેચાણ ભાવ હતા. તે તેમના કહેવા પ્રમાણે ઘણા ઓછા મળતા હતા.

કોઠા [illegible]

ફ્લોરી કલ્ચર યોજનાના લાભાર્થીઓ દૈનિક ફૂલોનું ઉત્પાદન કેટલું કરે છે અને તેનું વેચાણ ક્યા ક્યાં સ્થળે કરે છે. તથા [illegible] વેચાણ શું કરી ભાવે કરે છે.

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	ફૂલોના ઉત્પાદન કરતા કુટુંબો: ઉત્પાદન મળે છે.	ઉત્પાદન મળતું નથી	કુલ	દૈનિક ફૂલોની ઉત્પાદન સંખ્યા (કુટુંબદીઠ)	ફૂલો વેચવાના સ્થળો: દાહોદ	ગોધરા	છોટાઉદેપુર	બોડેલી	વાંસદા	ઉનાઈ	કુલ
૧.	દાહોદ	૨૨	૨૩	૪૫	૬૩૫૦ (૪૨૫)	૧૦	૧૨	-	-	-	-	૨૨
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૨	૦૫	૦૭	૨૨૦૦ (૧૧૦૦)	-	-	૦૧	૦૧	-	-	૦૨
૩.	વાંસદા	૧૩	૦૧	૧૪	૪૨૧૦ (૩૨૩)	-	-	-	-	૧૨	૦૧	૧૩
૪.	કુલ	૩૭	૨૯	૬૬	૧૨૭૬૦ (૪૩૫)	૧૦	૧૨	૦૧	૦૧	૧૨	૦૧	૩૭
	ટકા	૫૬.૦૬	૪૩.૯૪	૧૦૦.૦૦								

[illegible]

ફુલોનો વેચાણ ભાવ

૨૦ પૈસા	૨૫ પૈસા	૫૦ પૈસા	૧ રૂપિયો	વેચાણ કરતા નથી	કુલ
૧૯	-	૦૩	-	૨૩	૪૫
૦૧	૦૧	-	-	૦૫	૦૭
૦૧	૦૧	૦૨	૦૯	૦૧	૧૪
૨૧	૦૨	૦૫	૦૯	૨૯	૬૬
૩૧.૮૧	૩.૦૩	૭.૫૮	૧૩.૬૪	૪૩.૯૪	૧૦૦.૦૦

[illegible] વિસ્તારના નજીકના જે સ્થળોએ તેમને ખેડૂતોને કે બીજાને આપીને ભાવો મળતા હતા. તેમાં ફૂલોનું ઉત્પાદન કરતા કુલ ૩૭ લાભાર્થી કુટુંબોમાંથી ૫૬.૭૬ ટકા કુટુંબોને ૨૦ પૈસા ૨૪.૩૨ ટકા કુટુંબોને એક રૂપિયો, ૧૩.૫૧ ટકા કુટુંબોને ૫૦ પૈસા અને ૫.૪૧ ટકા કુટુંબોને ૨૫ પૈસા એક ફૂલદીઠ મળતા જાણવા મળ્યા હતા. આ કોઠા નં.૪.૧૬ ઉપરથી ખ્યાલ આવશે કે ફૂલોના ભાવો પચાસ ટકા કુટુંબોને ૨૦ પૈસા જ મળતા હતા. એટલે ફૂલોના માર્કેટના અભાવે તેમના ઉત્પાદનના ફૂલોના ભાવો તેમને ખુબ ઓછા મળતા હોય તેમ જાણવા મળ્યું હતું.

કોઠા- ૪.૧૬ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે વિસ્તારવાર લાભાર્થી મુજબ ફૂલોને ઉત્પાદન કરતા કુટુંબો, કુટુંબદીઠ અને કુલ ફૂલોની ઉત્પાદન સંખ્યા, ફૂલો વેચવાના સ્થળો અને ફૂલોના વેચાણ ભાવો વિગતે જોતાં સ્પષ્ટ થશે.

ફૂલોની ખેતીમાં જે ફૂલોનું ઉત્પાદન થાય છે તેને વેચવા જવા માટે આ લાભાર્થી કુટુંબો જુદા જુદા સાધનોનો ઉપયોગ કરતા જાણવા મળ્યા હતા. જેમા ઉત્પાદન કરતા ૩૭ કુટુંબોમાંથી ૩૫.૧૪ ટકા કુટુંબો બસ દ્વારા, ૨૧.૬૨ ટકા કુટુંબો રીક્ષા દ્વારા, ૨૧.૬૨ ટકા કુટુંબો સાયકલ દ્વારા, ૧૩.૫૧ ટકા કુટુંબો પગે ચાલીને અને ૮.૧૧ ટકા કુટુંબો સ્કુટર દ્વારા ફૂલોને વેચવા લાવવા-લઈ જવા માટે પોતે ઉપયોગમાં આવે એવા અનેકવિધ સાધનોનો ઉપયોગ કરતા જાણવા મળ્યાં હતા.

ફૂલોની ખેતીમાં રોકાયેલા સભ્યોની વિગતો જાણવા પ્રયત્ન કર્યો હતો જેમાં કુલ આ ખેતી પાછળ રોકાયેલા સભ્યોમાંથી ૫૨.૭૯ ટકા પુરુષ સભ્યો અને ૪૩.૬૫ ટકા સ્ત્રી સભ્યો લાભાર્થીના પોતાના કુટુંબના જ જાણવા મળ્યા હતા. આ ફૂલોની ખેતીમાં બહારના મજૂરો માત્ર ૪.૫૬ ટકા જ જાણવા મળ્યા હતા. આ ઉપરાંત બહારના મજૂરોના મજૂરી દિવસો માત્ર ૧૮ જ તે પણ દાહોદ પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી જ જાણવા મળ્યા હતા જેનો ખર્ચ પણ ૫૫૦ રૂપિયા જેટલો જાણવા મળ્યો હતો.

કોઠો - [illegible]

ફ્લોરી કલ્ચર યોજનાના લાભાર્થીઓ ફૂલો વેચવા જવા વાપરતા સાધનો તથા તેનો ખર્ચ અને ફૂલોની ખેતીમાં રોકાયેલ વ્યક્તિઓ [illegible] બહારના મજૂરોના દિવસો તથા ખર્ચ

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	આવવા-જવા માટે વપરાતા સાધનો: પગે ચાલીને	સાયકલ	સ્કુટર	રીક્ષા	બસ	વેચવા જતા નથી	કુલ	વાહન ખર્ચ રૂ./પૈસા	ફૂલોની ખેતીમાં રોકાયેલ વ્યક્તિઓ: કુટુંબના પુ.	કુટુંબના સ્ત્રી	બહારના પુ./સ્ત્રી	કુલ	બહારના મજૂરોના મજૂરી દિવસો	બહારના મજૂરોના મજૂરી ખર્ચ
૧.	દાહોદ	૦૫	૦૧	૦૧	૦૮	૦૭	૨૩	૪૫	૧૫૦.૦૦	૭૭	૬૭	૦૭	૧૫૧	૧૪	૫૫૦
૨.	છોટાઉદેપુર	-	-	-	-	૦૨	૦૫	૦૭	૩૦.૦૦	૧૩	૧૬	-	૨૯	-	-
૩.	વાંસદા	-	૦૭	૦૨	-	૦૪	૦૧	૧૪	૪૦.૦૦	૧૪	૦૩	-	૧૭	-	-
૪.	કુલ	૦૫	૦૮	૦૩	૦૮	૧૩	૨૯	૬૬	૨૨૦.૦૦	૧૦૪	૮૬	૦૭	૧૯૭	૧૪	૫૫૦
૫.	ટકા	૭.૫૮	૧૨.૧૨	૪.૫૫	૧૨.૧૨	૧૯.૭૦	૪૩.૯૩			૫૨.૭૯	૪૩.૬૫	૪.૫૬	૧૦૦.૦૦		

ફૂલોને વેચવા માટે આવવા - જવાના સાધનો, ફૂલોની [illegible] રેકડીવાળા, ઘરના અને બજારના [illegible] વગેરેની વિગતને કોઠા- નં. ૪.૧૭ માં વિગતે જોતાં ખ્યાલ આવશે કે વિસ્તારવાર લાભાર્થીની સંખ્યા કયા વિસ્તારમાં કેટલી છે.

ફૂલોના ઉત્પાદન પછી જે તે સ્થળે ફૂલોને લઇ જઇ વેચે છે. જેમાં તેમને માર્કેટનો પ્રશ્ન તો છે પણ સાથે સાથે ફૂલોનો ભાવ અમુક કારણોસર તેમને વધતો ઓછો મળે છે. એ વિશે તેમને લાભાર્થીઓને પૂછવામાં આવ્યું હતું જેમાં તેમને ફૂલો ઉત્પાદનમાં મળે છે. તેમને અને નથી [illegible] મળતી તે લાભાર્થી કુટુંબોને પણ ભાવ વિશે અને આ ફૂલોની યોજના વિશે પૂછવામાં આવ્યું હતું. જેમાં તેમને ફૂલોના ભાવોની વધઘટના કારણો અને યોજના અંગે તેમને પોતાને કેવી લાગે છે તે જણાવ્યું હતું. ફૂલોના ભાવ વધવા અંગે તેમને એક માત્ર કારણ દર્શાવ્યું હતું જેમાં લગ્નગાળામાં ફૂલોના ભાવ વધે છે તેવું લાભાર્થી કુટુંબોમાંથી ૧૨.૧૨ ટકા કુટુંબોએ જણાવ્યું હતું. ભાવ ઘટવા અંગે બે કારણો તેમને જણાવ્યા હતા. જેમાં વરસાદમાં ઘટે છે તેવું ૯.૦૯ ટકા કુટુંબોએ અને સીઝનમાં ઘટે છે તેવું ૪.૫૫ ટકા કુટુંબોએ જણાવ્યું હતું બાકીના ૭૪.૨૪ ટકા કુટુંબો પાસે ફૂલોના ભાવ વધવા- ઘટવા અંગેના કોઇ જવાબો પ્રાપ્ત થયા નહોતા વિસ્તારવાર લાભાર્થીઓએ ફૂલોની વધ-ઘટ વિશેના આપેલા જવાબો કોઠા- નં. ૪.૧૭ જોતાં ખ્યાલ આવશે.

ફલોરી કલ્ચર યોજનાના લાભાર્થી પાસેથી જાણવા મળેલ ફૂલોના વધ-ઘટ થવાના કારણો અને આ યોજના કેવી લાગી

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	ફૂલોના ભાવ વધ-ઘટ થવાના કારણો					આ યોજના કેવી લાગી			
		લગ્નગાળામાં વધે	વરસાદમાં ઘટે છે	સીઝનમાં ઘટે	જવાબ મળેલ નથી	કુલ	સારી	મધ્યમ/ઠીક	સારી નથી	કુલ
૧.	દાહોદ	૦૩	૦૬	૦૧	૩૫	૪૫	૩૮	-	૦૭	૪૫
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૨	-	૦૨	૦૩	૦૭	૦૭	-	-	૦૭
૩.	વાંસદા	૦૩	-	-	૧૧	૧૪	૦૭	૦૩	૦૪	૧૪
૪.	કુલ	૦૮	૦૬	૦૩	૪૯	૬૬	૫૨	૦૩	૧૧	૬૬
૫.	ટકા	૧૨.૧૨	૬.૦૬	૪.૫૫	૭૪.૨૪	૧૦૦.૦૦	૭૮.૭૮	૪.૫૫	૧૬.૬૭	૧૦૦.૦૦

લાભાર્થી કુટુંબોને આ ફૂલોની ખેતીની યોજના કેવી લાગી તે અંગે પૂછવામાં આવેલ હતું તેમાં કુલ ૬૬ લાભાર્થી કુટુંબોને પૂછેલા પ્રશ્નમાંથી યોજના સારી છે તેવું ૭૮.૭૯ ટકા કુટુંબોએ એટલે ખૂબ મોટી સંખ્યામાં યોજના સારી છે તેવું કહેનારા લાભાર્થીઓ જાણવા મળ્યા હતા. મધ્યમ કે ઠીક આ યોજના છે તેવું ૪.૫૫ ટકા કુટુંબો લાભાર્થીઓનું કહેવું હતું જ્યારે યોજના સારી નથી તેવું ૧૬.૬૭ ટકા લાભાર્થીઓ કહેતું હતું જે લાભાર્થી કુટુંબને આ ફૂલોની ખેતીની સારી સિંચાઈની કે સારી માવજાતની સુવિધા હતી તેમને આ યોજના સારી લાગેલી જાણવા મળી હતી. જેમને સિંચાઈ કે માવજાત કે માર્કેટનો અભાવ હતો એવા લાભાર્થીઓનું આ ખેતી માટેનું નકારનું વલણ જાણવા મળ્યું હતું.

ફૂલોની ખેતી કરતા લાભાર્થી કુટુંબો આ ખેતીમાંથી જે દૈનિક આવક મેળવતા હતા અને તે માટે તેની પાછળ જે ખર્ચ કરતા હતા તેની વિગતો પ્રાપ્ત કરવામાં આવી હતી. જેમાં જે કુટુંબો ફૂલો ઉત્પાદન કરતા હતા એવા ૩૩ લાભાર્થી કુટુંબોની કુલ દૈનિક આવક ૨૫૫૫ રૂપિયાની થતી હતી. જે કુટુંબદીઠ ૬૯ રૂપિયાની સરેરાશ થતી હતી. દૈનિક આવક જે થતી હતી તેની સામે આ ફૂલોની ખેતી કરતા અને તેને માર્કેટમાં વેચતા સુધીમાં જે ખર્ચ થતું હતું જેમાં વાહન ખર્ચ, મજૂરી ખર્ચ, અને અન્ય ખર્ચ તેની માવજત વગેરેનું થતું હતું. તે કુલ- ૧૨૬૫ રૂપિયાનું જાણવા મળ્યું હતું. એટલે કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૩૪ રૂપિયાનું ખર્ચ જાણવા મળ્યું હતું. આમ દૈનિક આવકમાંથી દૈનિક ખર્ચ કાઢીએ તો તેમને કુટુંબદીઠ સરેરાશ દૈનિક ૩૪ રૂપિયાની ચોખ્ખી આવક મળતી હતી. ટૂંકમાં સરેરાશ ખર્ચ અડધો જોવા મળે છે.

કોઠો- ૪.૧૯

ફલોરી કલ્ચર યોજનાના લાભાર્થીની દૈનિક આવક અને ખર્ચ

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	આવક મેળવે છે: આવક મેળવતા કુટુંબો	આવક મેળવે છે: આવક નહી મેળવતા	કુલ	દૈનિક આવક	દૈનિક ખર્ચ: વાહન ખર્ચ	દૈનિક ખર્ચ: મજૂર ખર્ચ	અન્ય ખર્ચ	કુલ ખર્ચ	દૈનિક ચોખ્ખી આવક	દૈનિક આવક
૧.	દાહોદ	૨૨	૨૩	૪૫	૧૬૨૦-૦૦	૧૫૦	૫૫૦	૩૦૦	૧૦૦૦	૬૨૦	(૨૮)
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૨	૦૫	૦૭	૩૦૦-૦૦	૩૦	-	૯૦	૧૨૦	૧૮૦	(૬૦)
૩.	વાંસદા	૧૩	૦૧	૧૪	૬૩૫-૦૦	૪૦	-	૧૦૫	૧૪૫	૪૯૦	(૩૭)
૪.	કુલ	૩૭	૨૯	૬૬	૨૫૫૫-૦૦	૨૨૦	૫૫૦	૪૯૫	૧૨૬૫	૧૨૯૦	
૫.	ટકા	૫૬.૦૬	૪૩.૯૪	૧૦૦.૦૦	૬૯.				૩૪.	૩૪.	

અભ્યાસના પ્રાયોજના વિસ્તારોની અંદરથી ફૂલોની ખેતીમાંથી આવક મેળવતા, આવક પ્રાપ્ત નહી મેળવતા કુટુંબો લાભાર્થીઓ જે કુટુંબો આવક પ્રાપ્ત કરે છે તેની દૈનિક આવક. વાહન ખર્ચ અને દૈનિક ચોખ્ખી આવક વિસ્તારવાર લાભાર્થી મુજબ કોઠા- નં. ૪.૧૯ માં દર્શાવ્યા મુજબ હતી.

ફૂલોની ખેતીની યોજના અમુક પ્રાયોજના વિસ્તારોમાં જ અમલી બનાવી હતી. કારણ યોજના નવીન પ્રકારની હોય અમુક ધોરણો- શરતો નક્કી કરીને લાભાર્થીઓને સહાય કરવામાં આવે તો જ પરિણામ સારુ મેળવી શકાય. એ હેતુથી યોજના અમલી કરીને પૂરેપૂરા નિદર્શન તરીકે વિકસાવવા પ્રયત્નો કર્યો હતા. આ માટે જે લાભાર્થીઓને યોજના હેઠળ આવરી લીધા હતા. તેની ખેતીની આવક [illegible] યોજના પહેલાંની જાણવા પ્રયત્ન કર્યો હતો અને તેની આવક મેળવી હતી. એ પછી યોજનાની આવક એ લાભાર્થીઓની કેટલી થતી હતી એ જોવામાં આવ્યુ હતુ. અને તેની આવક મેળવી હતી.

ઉપર જોયુ તેમ યોજના પહેલાંની તપાસના લાભાર્થીઓની ખેતીની આવકમાં જાણવા મળેલી વિગતોમાં જે વેચાણ કરાયુ હતુ જે કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૧૨,૭૦૬ રૂપિયાનુ જાણવા મળ્યુ હતુ. ખેતીના પાકો પેદા કરવા પાછળ જે જુદા જુદા જાતનું ખર્ચ કરવુ પડ્યુ હતુ જે કુટુંબદીઠ સરેરાશ રૂપિયાનું જાણવા મળ્યુ હતુ. આમ ખેતીની ઉત્પાદનની વેચાણ કિંમત અને ઉપર પાછળનુ ખર્ચને બાદ કરતાં આ લાભાર્થી કુટુંબોની કુલ ચોખ્ખી કુટુંબદીઠ સરેરાશ આવક ૭૪૦૫ રૂપિયાની થતી જાણવા મળી હતી. ઉપરાંત લાભાર્થી કુટુંબની વિસ્તારવાર ઉપરની વેચાણ કિંમત, ખર્ચ અને ચોખ્ખી આવક વિગતો કોઠા- ૪.૨૦માં વિગતે દર્શાવી છે.

કોઠો- ૪.૨૦

ફલોરી કલ્ચર યોજનાના લાભાર્થીઓની તેમની ખેતીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ વાર્ષિક આવક યોજના પહેલાં અને યોજના પછી [illegible]તી છે.

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	યોજનાના પહેલા ખેતીની આવક: વેચાણ કિંમત	યોજનાના પહેલા ખેતીની આવક: ઉત્પાદન ખર્ચ	યોજનાના પહેલા ખેતીની આવક: ચોખ્ખી આવક	યોજનાની આવક: વેચાણ કિંમત	યોજનાની આવક: ઉત્પાદન ખર્ચ	યોજનાની આવક: ચોખ્ખી આવક	કુલ ચોખ્ખી આવક	કુટુંબદીઠ
૧.	દાહોદ	૪૯૯૪૫૦	૧૩૧૪૦૦	૩૬૮૦૫૦	૨૭૮૧૦૦	૫૦૦૦૦	૨૨૮૧૦૦	૫૯૬૧૫૦	૧૩૨૪૭
૨.	છોટાઉદેપુર	૧૦૩૯૦૦	૩૦૪૫૦	૭૩૪૫૦	૪૮૦૦૦	૧૪૪૦૦	૩૩૬૦૦	૧૧૧૦૫૦	૧૫૮૬૪
૩.	વાંસદા	૨૩૧૩૦૦	૫૬૦૫૦	૧૭૫૨૫૦	૧૦૧૬૦૦	૧૬૮૦૦	૮૪૮૦૦	૨૬૦૦૫૦	૧૮૫૭૫
૪.	કુલ	૮૩૮૬૫૦	૨૧૭૯૦૦	૬૨૦૭૫૦	૪૨૭૭૦૦	૮૧૨૦૦	૩૪૬૫૦૦	૯૬૭૨૫૦	૧૪૬૫૫
૫.	કુટુંબદીઠ	૧૨૭૦૬	૩૩૦૧	૯૪૦૫	૬૪૮૦	૧૨૩૦	૫૨૫૦	૧૪૬૫૫	-

ફૂલોની ખેતી માટે લાભ અપાયેલ લાભાર્થી કુટુંબોની યોજના પહેલાંની ખેતીની આવક જોઇ. હવે તેમને મળેલી યોજનાની આવક જોઇએ તો બધા જ લાભાર્થી કુટુંબોને ફૂલોની યોજનાની આવક થતી નહોતી એ આપણે આગળ જોયુ પણ જે કુટુંબોની યોજનામાંથી આવક થતી હતી તેવાં કુટુંબોએ કુલ - ૬૪૮૦ રૂપિયાની કુટુંબદીઠ સરેરાશ આવક મેળવેલી જાણવા મળી હતી. તેમને તેની ઉપરજ મેળવવા માટે કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૧૨૩૦ રૂપિયાનો ખર્ચો કરવો પડેલો હતો. આમ આ કુટુંબોની વેચાણ કિંમતમાંથી થતો ખર્ચ બાદ કરીએ તો કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૫૨૫૦ રૂપિયાની ચોખ્ખી આવક પ્રાપ્ત થતી જાણવા મળી હતી.

ખેતીની આવક યોજના પહેલાંની અને યોજનાની આવક સાથે મળીને જોઇએ તો આ લાભાર્થીના કુટુંબોની બન્નેની મળીને કુલ કુટુંબદીઠ ચોખ્ખી આવક ૧૪,૬૫૫ રૂપિયાની એટલે સારી એવી વધારા પામી હોય તેવુ જાણવા મળે છે. એટલે જે કુટુંબોએ લગનથી ફૂલોની ખેતી કરી છે તેમને સારો એવો આર્થિક ફાયદો થયેલો જાણવા મળ્યો હતો.

પ્રાયોજનાવાર લાભાર્થીઓની યોજનાની વેચાણ કિંમત, ઉત્પાદન ખર્ચ અને ચોખ્ખી આવક અને યોજના પહેલાંની ખેતીની આવક બાદ કરતા મળેલી કુલ ચોખ્ખી કુલ આવક અને કુટુંબદીઠ સરેરાશ આવક કોઠા- નં.૪.૨૦માં છે.

કોઠો- ૪.૨૧

ફ્લોરી કલ્ચરની યોજનાના લાભાર્થીઓની વ્યવસાયિક વાર્ષિક આવક

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	ખેતી	નોકરી	ખેત - મજુરી આવક	ખેત - મજુરી ખર્ચ	ખેત - મજુરી બચત	ધંધો આવક	ધંધો ખર્ચ	ધંધો બચત	પશુપાલન આવક	પશુપાલન ખર્ચ	પશુપાલન બચત
૧.	દાહોદ	૫૯૬૧૫૦	૯૫૦૦૦	૪૨૦૦૦	૨૦૫૦૦	૨૧૫૦૦	૬૫૦૦૦	૩૯૦૦૦	૨૬૦૦૦	૮૦૦૦૦	૫૦૦૦૦	૩૦,૦૦૦
૨.	છોટાઉદેપુર	૧૧૧૦૫૦	૨૦૦૦૦	-	-	-	-	-	-	૨૦૦૦૦	૧૩૦૦૦	૭,૦૦૦
૩.	વાંસદા	૨૬૦૦૫૦	-	૧૯૦૦૦	૯૦૦૦	૧૦૦૦૦	-	-	-	૨૭૦૦૦	૧૫૦૦૦	૧૨,૦૦૦
૪.	કુલ	૯૬૭૨૫૦	૧૧૫૦૦૦	૬૧૦૦૦	૨૯૫૦૦	૩૧૫૦૦	૬૫૦૦૦	૩૯૦૦૦	૨૬૦૦૦	૧૨૭૦૦૦	૭૮૦૦૦	૪૯,૦૦૦
૫.	કુટુંબદીઠ	૧૪,૬૫૫										

- ૪.૨૧ - કોઠો ચાલુ

અન્ય - મજૂરી			કુલ		
આવક	ખર્ચ	બચત	આવક	ખર્ચ	બચત
૪૦,૦૦૦	૧૦,૦૦૦	૩૦,૦૦૦	૯,૧૮,૧૫૦	૧,૧૯,૫૦૦	૭,૯૮,૬૫૦
-	-	-	૫,૫૧,૦૫૦	૧૩,૦૦૦	૧,૩૮,૦૫૦
૬,૦૦૦	૨,૦૦૦	૪,૦૦૦	૩,૧૨,૦૫૦	૨૬,૦૦૦	૨,૮૬,૦૫૦
૪૬,૦૦૦	૧૨,૦૦૦	૩૪,૦૦૦	૧૩,૮૧,૨૫૦	૧,૫૮,૫૦૦	૧૨,૨૨,૭૫૦
			૨૦૯૭૮	૨૪૦૧	૮૫૨૬

આ નવીન કૂવોની જ ખેતીની યોજના અંતર્ગત લાભાર્થી કુટુંબોની ખેતી અને કૂવાની યોજના સાથે બીજા વ્યવસાયો નોકરી, ખેત-મજૂરી, અન્ય ધંધાઓ, પશુપાલન, અન્ય છૂટક મજૂરી વગેરેની આવકો જાણવા મળી હતી. સમગ્ર લાભાર્થી કુટુંબોની કુલ કુટુંબદીઠ સરેરાશ આવક ૨૦૬૨૮ રૂપિયાની જાણવા મળી હતી. તેમાં બધા વ્યવસાયો કરતાં જે ખર્ચ જાણવા મળ્યો હતો તે કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૨૪૦૧ રૂપિયાનું થતું હતું. આમ આવકમાંથી થતો ખર્ચ બાદ કરીને જે બચત થતી જાણવા મળી હતી. તે કુટુંબદીઠ સરેરાશ ૧૮૫૨૬ રૂપિયાની હતી.

ઉપરોક્ત કોઠા નં.૨૦ માં ખેતીની આવક લાભાર્થી બધા જ કુટુંબો ઓછી કે વધારે ધરાવતા હતા. નોકરી દાહોદ - છોટાઉદેપુર પ્રાયોજના વિસ્તારના કુટુંબો જ કરતા જાણવા મળ્યા હતા. એ રીતે ખેતમજૂરીની આવક દાહોદ- વાંસદા પ્રાયોજના વિસ્તારના લાભાર્થી કુટુંબોમાંથી જણાઇ હતી. ધંધાની આવક માત્ર દાહોદ પ્રાયોજના, જ્યારે પશુપાલનની આવક બધી પ્રાયોજના વિસ્તારથી પશુપાલનની આવક ઓછી-વતી થતી જાણવા મળી હતી. અન્ય - છૂટક મજૂરી દાહોદ - વાંસદાના કુટુંબોમાંથી જણાઇ હતી. જેની આવક ઓછી પણ થતી જાણવા મળી હતી.

સમગ્ર લાભાર્થી કુટુંબોની આવક - ખર્ચ અને બચતની વિગતો પ્રાયોજના મુજબ કોઠા નં. ૨૧ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે જોવાથી વિસ્તારથી ખ્યાલ આવશે કે કયા વિસ્તારની આવક - ખર્ચ અને બચતની પરિસ્થિતિ કેવી છે.

પ્રકરણ - ૫

ફૂલોની ખેતી કરતા લાભાર્થીઓના અભિપ્રાયો - સૂચનો

નવીન ફૂલોની ખેતી યોજના હેઠળ સમાયેલા કુલ- ૬૬ લાભાર્થીઓમાંથી બધા પ્રાયોજના વિસ્તારોમાંથી કુલ-૩૭ (૫૬.૦૬ ટકા) લાભાર્થીઓએ આ યોજનાને સફળ ગણાવી હતી જ્યારે ૨૯ (૪૩.૯૪ ટકા) લાભાર્થીઓએ આ અનેક વિધ કારણોસર નિષ્ફળ ગયેલી તેમ જાણવા મળ્યુ હતું. પ્રાયોજના વિસ્તાર મુજબ જોઈએ તો દાહોદ પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી લગભગ ૫૦ ટકાએ સફળ અને ૫૦ ટકાએ નિષ્ફળ ગયેલી યોજના જણાવી હતી. જ્યારે છોટાઉદેપુર પ્રાયોજનામાંથી માત્ર- ૨ લાભાર્થીઓ એટલે ૨૮ ટકાએ જ સફળ યોજના બતાવી બાકીના ૫ લાભાર્થીઓએ એટલે ૭૨ ટકાએ નિષ્ફળ જવાના કારણો બતાવ્યા હતા. સૌથી સફળ યોજના વાંસદા પ્રાયોજના વિસ્તારમાંથી લાભાર્થીઓએ જણાવી હતી. જેમાં ૨૩ લાભાર્થીઓ ૯૨ ટકાએ સફળ ગણાવી હતી. તેમાં માત્ર એક લાભાર્થીએ પાક ઉત્પાદન ન આવતુ ગણાવી નિષ્ફળ ગયેલી ગણાવી હતી.

ફૂલોની યોજના ઉધઈ આવવાથી નિષ્ફળ ગઈ છે એવો મત દાહોદ વિસ્તારમાંથી જાણવા મળ્યો હતો એમાં નિષ્ફળ ગયેલા ૨૯ કુલ કુટુંબોમાંથી ૧૨ લાભાર્થીઓ એટલે ૪૧.૩૭ ટકા જણાવેલ હતો. પાક ઉત્પાદન આવતુ નથી એવુ નિષ્ફળ ગયેલ કુલ લાભાર્થીઓમાંથી ૨૪.૧૪ ટકા લાભાર્થીઓ જણાવ્યુ હતું. પાક નિષ્ફળ ગયેલ હોવાથી ૨૦.૬૯ ટકા લાભાર્થીઓએ બજાર યોગ્ય ન મળવાથી ૬.૯૦ ટકા લાભાર્થીઓએ, વહીવટી ખામીને કારણે સફળતા મળતી નથી એવુ ૬.૯૦ ટકા લાભાર્થીઓ જણાવી યોજનાની નિષ્ફળતા બતાવી હતી. હવામાન અનુકૂળ નથી એવા પ્રશ્નના જવાબમાં કોઈ લાભાર્થી કુટુંબોએ નિષ્ફળતાનું કારણ બતાવ્યુ નહોતું.

કોઠો - ૫.૨૨

ફ્લોરી કલ્ચરની યોજનાના લાભાર્થીઓનો યોજના નિષ્ફળ જવાના કારણો દર્શાવતી વિગતો

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	કુલ ઉત્પાદનના કુટુંબો સફળ	નિષ્ફળ	કુલ	ઉધઈ આવવાથી મોટા ભાગના છોડ જતા રહ્યા તેથી કોઈ ફાયદો થયો નથી	પાક ઉત્પાદન વાજબ ન હોવાથી	પાક નિષ્ફળ ગયેલ હોવાથી	બજાર યોગ્ય ન મળ તીથે	વહીવટી બાબીને કારણે સફળતા મળતી નથી	હવામાન અનુકૂળ નથી	કુલ
૧.	દાહોદ	૨૨	૨૩	૪૫	૧૨	૦૫	૦૬	-	-	-	૨૩
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૨	૦૫	૦૭	-	૦૧	-	૦૨	૦૨	-	૦૫
૩.	વાંસદા	૧૩	૦૧	૧૪	-	૦૧	-	-	-	-	૦૧
૪.	કુલ	૩૭	૨૯	૬૬	૧૨	૦૭	૦૬	૦૨	૦૨	-	૨૯
૫.	ટકા	૫૬.૦૬	૪૩.૯૪	૧૦૦.૦૦	૪૧.૩૭	૨૪.૧૪	૨૦.૬૯	૬.૯૦	૬.૯૦	-	૧૦૦.૦૦

આગળ ઉપર ફૂલોની ખેતીની યોજના નિષ્ફળ જવાના કેટલાક કારણો લાભાર્થીઓએ બતાવ્યા હતા. તે જોયા હવે અમે ક્ષેત્રકાર્ય દરમ્યાન પ્રાયોજના વહીવટદાર કચેરી દ્વારા અને કેટલાક લાભાર્થી ખેડૂતોને પૂછતા ખેતી નિષ્ફળ જવાના કારણો જાણવા હતા.

૧. જેમાં આ ફૂલોની ખેતી [illegible] સ્ત્રીઓ પસંદ કરતી નહોતી.
૨. કેટલીક જગ્યાએ સિંચાઈના પાણીનો અભાવ જે આ ફૂલોની ખેતી માટે ખૂબ જરૂરી છે તે વ્યવસ્થા નહોતી, હતી તે ઓછી જોવા મળતી હતી.
૩. ફૂલોની ખેતી માટેની તાલીમનો અભાવ, સાથે સાથે જરૂરી માર્ગદર્શનનો અભાવ.
૪. ફૂલોની ખેતીમાં પડતા રોગો તેની દવાઓ વગેરેની જાણકારીનો અભાવ.
૫. ફૂલોના ઉત્પાદનને દૂર સુધીના મોટા માર્કેટ સુધી લઈ જઈને મૂકવાની વાહન વ્યવસ્થા અને તેમાં ઘણા ખર્ચ પોસાય તેમ નહોતો.
૬. ગુલાબ સિવાયના ફૂલોની ખેતીની માંગ ઓછી છે અને તેનું લાંબા સમય સુધી ઉત્પાદન શક્ય નહોતા ખેડૂતો ઓછી પસંદ કરે છે.
૭. ફૂલોના પોષણક્ષમ ભાવ મળતા નથી તેવું કેટલાક ખેડૂતોનું કહેવું હતું.
૮. શેવંતિ- રજનીગંધા ફૂલોની માત્ર પ્રસંગોમાં જ સારી આવક આપે છે. પરંતુ ખેડૂતોને પોષણક્ષમ ભાવ તો મળતા નથી જ.
૯. ગુલાબના ફૂલોની જેમ બીજા ફૂલોની રોજે રોજની માંગ નથી અને તેથી આદિવાસી ખેડૂતને રોજે રોજની પૂરક રોજી પણ રહેતી નથી.
૧૦. ફૂલોની ખેતીમાં સતત દેખરેખ અને માવજતની જરૂર હોય તે કેટલાક આદિવાસી ખેડૂતોમાં માવજતનો અભાવ જોવાયો હતો.

ફૂલોની ખેતીના આવરી લીધેલા લાભાર્થી કુટુંબોમાંથી ફૂલોની ખેતી વિશેના ૧૪ જેટલા જુદા જુદા અભિપ્રાયો જાણવા મળ્યા હતા. કુલ - ૭૬ લાભાર્થીઓએ આપેલા અભિપ્રાયોમાં ઘણાએ એક કરતાં વધારે યોજના અંગેના અભિપ્રાયો આપેલા જાણવા મળ્યા હતા. કુલ-૨૧૧ જેટલા અભિપ્રાયો જાણવા મળ્યા હતા. આમ આપેલા કુલ અભિપ્રાયો

રીતે જોઇએ તો આ ફૂલોની યોજના સારી છે તેવુ કહેનારા ૪૮.૪૯ ટકા સૂચનો [illegible] વધુ મળે છે તેવુ કહેનારા ૮.૫૪ ટકા, માવજત કરવા છતાં ફૂલો આવતા નથી તેવુ કહેનારા ૭.૫૮ ટકા, માર્ગદર્શન આપવુ જરૂરી છે તેવુ જણાવનારા ૧૦.૪૩ ટકા, સંરક્ષણનો અભાવ ફૂલોના પાક માટે છે તેવુ અભિપ્રાય ૯.૦૦ ટકા, ફૂલોને લઇ જઇને વેચવા માટેનો મોટો પ્રશ્ન છે તેવા અભિપ્રાયો ૭.૫૮ ટકા, આ ફૂલોના પાક માટે વધુને વધુ ખેડૂતોને પ્રોત્સાહીત કરી તૈયાર કરવા જોઇએ એવુ ૯.૯૫ ટકા, આ યોજનાથી ગરીબ આદિવાસી ખેડૂતોને રોજીંદુ કામ અને રોજી મળી છે એવો અભિપ્રાય ૭.૫૮ ટકા, આ યોજના આવવાથી જે આદિવાસી ખેડૂતો સ્થળાંતરિત રોજગારી માટે બહાર જતા હતા તે અટકયુ છે એવું ૮.૫૩ ટકા, ફૂલોની ખેતીની યોજનાની આવકને કારણે સામાજિક - આર્થિક પરિસ્થિતિમાં સુધારો આવ્યો છે તેવો અભિપ્રાયો ૪.૭૪ ટકા, આ યોજનામાં ટેકનીકલ સાધનોનો અભાવ જોવા મળે છે તેવુ ૪.૭૪ ટકા, આમાંના ઘણા નિષ્ફળ ગયેલા ફૂલોની ખેતી કરતા ખેડૂતોએ આ યોજના બંધ કરી દેવી જોઇએ તેવા ૧.૪૨ ટકા, ફૂલોના પાકને આ વિસ્તારનું હવામાન અનુકૂળ આવતુ નથી એવા ૦.૪૭ ટકા અને આ યોજનાની સહાય મળતી નથી તેવાં અભિપ્રાયો ૦.૯૫ ટકા ખેડૂતો - લાભાર્થીઓએ જણાવ્યો હતો આમ એક અભિપ્રાય યોજના માટે ન આપતા એક કરતા વધુ અભિપ્રાયો લાભાર્થીઓ પાસેથી જાણવા મળ્યા હતાં.

કોઠો - ૫.૨૩

ફ્લોરી કલ્ચરની યોજનાના લાભાર્થીઓના અભિપ્રાયો

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	સારી છે	ઉત્પાદન વધુ મળે છે	માવજત કરવા છતાં ફૂલો આ. નથી	માર્ગદર્શન આપવુ જરૂરી	સંરક્ષણનો અભાવ	બજારનો મોટો પ્રશ્ન	પ્રોત્સાહન આપવુ જોઈએ	ગરીબોને રોજીંદુ કામ મળ્યુ	સ્થળાંતર અટક્યું	સામાજિક આર્થિક પરિસ્થિતિમાં સુધારો	ટેકનીકલ સાધનનો અભાવ
		૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
૧.	દાહોદ	૨૮	૧૩	૧૨	૧૮	૧૨	૧૧	૧૭	૧૪	૧૬	૦૭	૦૮
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૬	-	૦૧	૦૨	૦૩	૦૧	૦૩	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧
૩.	વાંસદા	૦૫	૦૫	૦૩	૦૨	૦૪	૦૪	૦૧	૦૧	૦૧	૦૨	૦૧
૪.	કુલ	૩૯	૧૮	૧૬	૨૨	૧૯	૧૬	૨૧	૧૬	૧૮	૧૦	૧૦
૫.	ટકા	૫૯.૦૯	૨૭.૨૭	૨૪.૨૪	૩૩.૩૩	૨૮.૭૯	૨૪.૨૪	૩૧.૮૨	૨૪.૨૪	૨૭.૨૭	૧૫.૧૫	૧૫.૧૫

કોઠા - ૫.૨૩ નું ચાલુ

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	બંધ કરી દેવી જોઈએ	હવામાન માફક આવતું નથી	સહાય મળી નથી	કુલ
		૧૨	૧૩	૧૪	
૧.	દાહોદ	-	-	-	૧૫૬
૨.	છોટાઉદેપુર	-	-	-	૨૦
૩.	ચાંઈદા	૦૩	૦૧	૦૨	૩૫
૪.	કુલ	૦૩	૦૧	૦૨	૨૧૧
૫.	ટકા	૪.૫૪	૧.૫૨	૩.૦૩	-

ફૂલોની યોજનાની ખેતી માટે સારો કે ખરાબ અભિપ્રાયો લાભાર્થી કુટુંબોમાંથી જાણવા મળ્યા હતા. પરંતુ ઉપરોક્ત કોઠા નં. ૫.૨૩ જોતાં ખ્યાલ આવે છે કે આ યોજનાને સારી કહેનારા અને યોજનાને અપનાવનારાઓને પ્રોત્સાહિત કરી વધુ વેગવતી બનાવવી જોઈએ એવું કહેનારા વધારે પ્રમાણમાં જોવા મળ્યા હતા. સાથે સાથે લાભાર્થીઓએ યોજનાની કેટલીક ત્રુટિઓને ધ્યાનમાં રાખીને સૂચનો પણ કરેલા જોવા મળ્યા હતા. જેમ કે માર્ગદર્શન આપવું, સંરક્ષણ આપવું, ટેકનીકલ સાધનો આપવા, પ્રોત્સાહન આપવું વગેરે.

ફૂલોની ખેતીના આવરી લીધેલા કુટુંબોમાંથી કુલ- ૬૬ લાભાર્થીઓએ ૧૪ જેટલા જુદા જુદા અભિપ્રાયો માટે પોતાના મત વ્યક્ત કર્યા હતા.

અભિપ્રાયો પ્રમાણે લાભાર્થીઓની સંખ્યા જોઈએ તો કુલ - ૬૬ લાભાર્થીઓમાંથી ફૂલોની યોજના સારી છે તેવું કહેનારા- ૩૯ લાભાર્થીઓ, ઉત્પાદન વધુ મળે છે તેવું કહેનારા - ૫૮ લાભાર્થીઓ, માવજત કરવા છતાં ફૂલો આવતા નથી તેવી ફરિયાદ કરીને અભિપ્રાય આપનારા - ૧૬ લાભાર્થીઓ, ફૂલોની ખેતી માટે જરૂરી માર્ગદર્શન આપવું જોઈએ એમ માનનારા - ૨૨ લાભાર્થીઓ, ફૂલોની ખેતીને સંરક્ષણનો અભાવ બતાવનારા - ૧૯ લાભાર્થીઓ, પેદા કરેલા ફૂલોને વેચવા માટે બજારનો મોટો પ્રશ્ન સતાવે છે તેવું જણાવવાવાળા- ૧૬ લાભાર્થીઓ, ફૂલોની ખેતીને વધુને વધુ પ્રોત્સાહન આપી ખેડૂતો પાસે કરાવવી જોઈએ એમ માનનારા - ૨૧ લાભાર્થીઓ, આ યોજનાથી ગરીબ આદિવાસી ખેડૂતોને રોજીંદુ કામ મળ્યું છે એવી વાત કરનાર- ૧૬ લાભાર્થીઓ, આ યોજના આવવાથી જે નાના ખેડૂતો સ્થળાંતર કરી રોજી માટે જતા હતા. તે બંધ થયું છે તેવું કહેવાવાળા- ૫૮ લાભાર્થી ફૂલોની ખેતીની યોજનાથી સામાજિક - આર્થિક પરિસ્થિતિ-માં સુધારો થયો છે તેવું - ૨૦ લાભાર્થીઓએ જણાવ્યું હતું. આ નવીન યોજનામાં હજુ જરૂરી ટેકનીકલ સાધનોનો અભાવ છે તેવું - ૧૦ લાભાર્થીઓનું કહેવું હતું. આ યોજના બંધ કરી દેવી જોઈએ તેવું થોડા નિષ્ફળ ગયેલા લાભાર્થીઓ પાસે જાણવા મળ્યું હતું એવા લાભાર્થીઓની

સંખ્યા - ૩ જ હતી. [illegible] અનુકૂળ નથી એવું
૧ લાભાર્થીઓનું કહેવું હતું. જો કે તેમની સંખ્યા નાના ભાગની હતી.
યોજનાની સહાય મળી નથી એવું - ૨ લાભાર્થીઓનું કહેવું હતું. આમ
અલગ અલગ અભિપ્રાયો ધરાવતા લાભાર્થીઓની સંખ્યા કુલ - ૬૬
લાભાર્થીઓમાંથી અભિપ્રાય પ્રમાણે જોવા મળી હતી.

ફૂલોની યોજનાની ખેતી માટે સારા કે યોજના વિરુદ્ધના અભિપ્રાયો લાભાર્થી કુટુંબોમાંથી જાણવા મળ્યા હતા. પરંતુ ઉપરોક્ત કોઠા નં. ૨૨ જોતાં ખ્યાલ આવશે કે આ યોજનાને સારી કહેનારા અને યોજનાને અપનાવનારાને વધુ પ્રોત્સાહન કરી વધુ વેગવંતી બનાવવી જોઈએ. અને થોડા સુધારા સાથે વધુ ખેડૂતોને આવરી લઈ વિસ્તાર વધારવો જોઈએ. એવું કહેનારા વધુ પ્રમાણમાં જાણવા મળ્યા હતા. આ સાથે લાભાર્થીઓએ યોજના અંગેની કેટલીક ત્રુટિઓને ધ્યાનમાં રાખીને કેટલાક સૂચનો પણ કરેલા જાણવા મળ્યા હતા.

યોજના અંગે અભિપ્રાયો પ્રમાણે લાભાર્થીઓની સંખ્યા વિસ્તારવાર કુલ લાભાર્થીઓની સંખ્યા સાથે અલગ અલગ અભિપ્રાયોની ટકાવારી કે સંખ્યા દર્શાવી છે જે કોઠા નં. ૫.૨૩ જોતાં વધુ વિસ્તારથી સમજાશે.

કોઠો - ૬.૨૪

ફલોરી કલ્ચરની યોજનાના લાભાર્થીઓના સૂચનો દર્શાવતી વિગતો

ક્રમ	પ્રાયોજના વિસ્તાર	બજારની વ્યવસ્થા કરવી	ફૂલો તાજા રાખવા માટેના ઉપાય	સંરક્ષણ માર્ગદર્શન અને વ્ય. કરવી	યોગ્ય માર્ગ દર્શન મળે તેવી વ્ય. કરવી	જરૂરી ટેકનીકલ સાધનો/ખાતર ની વ્ય. કરવી	વધુ આર્થિક મદદ મળી રહે તેવી વ્યવસ્થા	ઉપયોગી દરેક વધુ શુધ્ધ અને સારી મળે તેવી વ્ય.	પાણીની સારી સુવિધા જરૂરી છે.	વિવિધ પ્રકારના નાના ગૃહઉદ્યોગો વિકસાવવા	કુલ
૧.	દાહોદ	૨૫	૦૫	૩૨	૨૭	૩૪	૧૪	૧૫	૦૮	-	૧૬૦
૨.	છોટાઉદેપુર	૦૬	-	૦૨	૦૫	૦૫	૦૧	૦૧	૦૧	૦૧	૨૨
૩.	વાંસદા	૧૨	૦૩	૦૮	૦૭	૦૫	૦૭	૦૪	૦૪	૦૫	૫૫
૪.	કુલ	૪૩	૦૮	૪૨	૩૯	૪૪	૨૨	૨૦	૧૩	૦૬	૨૩૭
૫.	ટકા	૬૫.૧૫	૧૨.૧૨	૬૩.૬૪	૫૯.૦૯	૬૬.૬૭	33.33	૩૦.૩૦	૧૯.૭૦	૯.૦૯	

સૂચનો

ફૂલોની ખેતીની યોજનાના લાભાર્થીઓના અભિપ્રાયો જાણવા મળ્યા હતા. ઉપરાંત પ્રાયોજના કચેરીના તે અંગેના અભિપ્રાયો અને ક્ષેત્રકાર્ય દરમ્યાન જોવા જાણવા મળ્યા મુજબ અમને તેમાંથી જે લાગ્યું તેના અભિપ્રાયો આપ્યા છે. આ અભિપ્રાયોની સાથે સાથે આ યોજના અંગેના સૂચનો લાભાર્થીઓના પ્રાયોજના વહીવટદાર કચેરીમાંથી અને અમને પોતાને ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા જે લાગ્યું છે તે અહીં છે.

નમૂનાના લાભાર્થી કુટુંબોમાંથી નવ જેટલા અલગ અલગ સૂચનો અંગેની માહિતી પ્રાપ્ત થઇ હતી. તેમાં કુલ ૬૬ લાભાર્થીઓ દ્વારા જુદા જુદા સૂચનો કરાયા હતા. જેમાં ૬૬ લાભાર્થીઓમાંથી ૧. બજારની વ્યવસ્થા કરવી જોઇએ એવા ૬૫.૧૫ ટકા લાભાર્થીઓનું માનવું હતું ૨. ફૂલો તાજા રાખવા માટેના ઉપાયો કરવા જોઇએ એવું ૫૨.૧૨ ટકા લાભાર્થીએ જણાવ્યું હતું. ૩. ફૂલોની ખેતીમાં તાલીમ, માર્ગદર્શન અને વ્યવસ્થા કરવી જોઇએ એવું ૬૩.૬૪ ટકા લાભાર્થીઓનું કહેવું હતું. ૪. ખેતીમાં યોગ્ય માર્ગદર્શન મળી તેની વ્યવસ્થા કરવી જોઇએ તેવું કહેનારા ૫૯.૦૯ ટકા લાભાર્થીઓ હતા. ૫. આ નવન ખેતી માટે જરૂરી ટેકનીકલ સાધનો [illegible] વ્યવસ્થા કરવી જોઇએ એવું ૬૬.૬૭ ટકા લાભાર્થીઓએ જણાવ્યું હતું. ૬. ફૂલોની ખેતી કરવા માટે હજુ વધુ પ્રમાણમાં આર્થિક મદદ મળી રહે તેવું ૩૩.૩૩ ટકા લાભાર્થીઓએ જણાવ્યું હતું. ૭. ખેતીમાં મળતી વસ્તુઓ વધુ સારી જાતની મળે તેવું ૩૦.૩૦ ટકા લાભાર્થીઓએ, ૮. પાણીની સારી સુવિધા આ ફૂલોની ખેતી માટે ખૂબજ અગત્યની વસ્તુ હોવાથી તેને પ્રાધાન્ય આપી તેની વ્યવસ્થા ગોઠવવી જોઇએ. એવું ૬૯.૭૦ ટકા લાભાર્થીઓનું કહેવું હતું ઉપરાંત ૯.૦૯ ટકા લાભાર્થીઓએ વિવિધ પ્રકારના નાના ગૃહઉદ્યોગ વિકસાવવાનું સૂચન કર્યું હતું.

આ સૂચનોમાં પ્રાયોજના પ્રમાણે બાકી [illegible] લાભાર્થીઓના સૂચનો, સૂચનવાર લાભાર્થી કુટુંબોની સંખ્યા વિસ્તારથી કોઠા-૨૩ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે છે. અમુક સૂચનો માટે ઘણા લાભાર્થીઓએ મત વ્યક્ત કર્યો છે. અમુક સૂચન માટે ખૂબજ ઓછા લાભાર્થીઓએ મત દર્શાવ્યા હતા.

સૂચનો : ભલામણો :

૧. ફૂલોની ખેતી માટે સારી જાતના રોપ અને સારી જાતના બિયારણ ખેડૂતોને પૂરા પાડવા જોઈએ. જેથી ફૂલ ન આવવાની કે ઓછા આવવાની ખેડૂતોની ફરિયાદો છે તે રહે નહિ.

૨. જે ખેડૂતો નાના ખાતેદારો, સીમાંત ખેડૂત અને મજૂરી કરી રોજની આવક મેળવતા હોય તેવા જ ખેડૂતોને પસંદ કરવા જોઈએ.

૩. ફૂલોની ખેતી આદિવાસી વિસ્તારમાં નવી હોઈ તેને જે તે ગામના ખાતેદાર ખેતી સંપૂર્ણ દેખરેખની વ્યવસ્થા ગોઠવવી જોઈએ અને પ્રથમ જે તે વિસ્તારમાં તેનો પ્રયોગ કરવો જોઈએ ત્યાર પછી યોજનાનો સ્વીકાર કરતા ગામના ખેડૂતોની પાસે આ ખેતી કરાવવી જોઈએ. (નિદર્શન પ્લોટ કરવા જોઈએ).

૪. ફૂલોની ખેતીની ઉપયોગીતા, તેના ફાયદા અને વધુ ને વધુ તેમાંથી કેમ વધુ આવક પ્રાપ્ત કરી શકાય તે અંગે આદિવાસી ખેડૂતોનો વિશ્વાસ સંપાદન કરી તેનો અમલ કરવો જોઈએ.

૫. ફૂલોની ખેતીમાંથી થતા ફૂલોના ઉત્પાદનને વેચાણ કરવા બજાર મળી રહે તેમ ગોઠવવું જોઈએ. તેને માટે ગૃહઉદ્યોગો (હાર, અત્તર બનાવવા, ગુલકંદ બનાવવા) વગેરે વિકસાવવા જોઈએ.

૬. આદિવાસી ખેડૂતો માટે ફૂલોની ખેતી નવીન હોય તેના ટેકનીકલ જ્ઞાનનો અને ખેતી માટેનું ટેકનીકલ જ્ઞાન આપવું ખૂબ જ જરૂરી છે. જેથી ખેડૂતોને આર્થિક રીતે પડતી મુશ્કેલી દૂર થાય.

૭. આ વિસ્તારના લોકો ફૂલો પ્રત્યે આકર્ષિત નથી તેમાંય પ્રાયોજના વહીવટદાર (દાહોદ)ના કહેવા પ્રમાણે લોકોને આ ફૂલોની ખેતી ગમતી નથી. ઉપરાંત દેવદેવીઓને ફૂલો ચઢાવવાની પ્રથા પણ જોવા મળતી નથી. એટલે સ્થાયી બજાર જોઈએ તેટલા પ્રમાણમાં મળતો નથી. એટલે ઉત્પાદન થયેલો માલ દૂરના શહેરોમાં લઈ જઈ વેચાણ વ્યવસ્થા ગોઠવાય તેમ કરવું જોઈએ.

૮. જમીન અને આબોહવાની દ્રષ્ટિએ જે પ્રદેશમાં જે જાતના ફૂલોને તે વધુ અનુકૂળ આવશે એ જોઈએ તો ફૂલોની ખેતી કરવા પર ભાર મૂકવો જોઈએ. અને જ્યાં પાણી નથી કે પાણીના (કૂવા- સિંચાઈના) સાધનો નથી ત્યાં પાણી અને સાધનોની વ્યવસ્થા ગોઠવી આપી જ ફૂલોની ખેતી કરાવવી જોઈએ.

૯. ટ્રેનીંગ પ્રોગ્રામ, નિદર્શન પ્રવાસો વગેરે કરાવીને જે સફળ ખેડૂતો છે તેમના અભિપ્રાયો, સૂચનો કઢાવવા જોઈએ. યોજનાઓનું સંશોધનના રૂપે મૂલ્યાંકન સમાન્તરે થતુ રહેવુ જોઈએ. જેમ તેમાં સુધારા કરવા કે કાઢી નાખવાનું જે લાગે તે જાણી શકાય.

૧૦. ફૂલોની ખેતી કરતા ખેડૂતોના ફૂલો ઘણીવાર સમય સંજોગોને લઈ તાજા રહેતા નથી તેથી ભાવ આવે નહીં કે બગડી જાય છે તો ફૂલો લાંબા સમય તાજા રહે તેવી વ્યવસ્થા ગોઠવવી જોઈએ.

૧૧. જ્યાં જ્યાં આ ફૂલોની ખેતી કરાવવામાં આવે છે ત્યાં બીજી યોજનાઓની જેમ યોજના ચાલ્યા કરે તેવું ન કરતાં થોડી ઘણી દેખરેખ હેઠળ પ્રાયોજના વહીવટદાર કાળજી રાખે તેવું થશે તો હજુ વધુ સફળતા હાંસલ થશે.

૧૨. પરંપરાગત ખેતી કરતા આદિવાસી ખેડૂતો તેમની જૂની ખેતીથી ટેવાયેલ હોય છે તેમાં આ ફૂલોની નવીન ખેતી જે સતત સવાર-સાંજ દેખરેખ માવજતવાળી છે તેનો કરતાં ટેવાતાંવાર લાગે એટલે ધીમે ધીમે આ ગરેડમાં આવી જશે. આ ખેતીમાં જે મુશ્કેલીઓ પાણી અંગેની, સાધનો અંગેની, માર્કેટ અંગેની, તેના સંરક્ષણ અંગેની અને બીજી બાબતો ઉપર ફૂલોની ખેતી કરતા આ કુટુંબોએ નિષ્ફળતા અંગેની જે વિગતો દર્શાવી છે તેને ધીમે ધીમે દૂર કરતાં આ ફૂલોની નવીન પ્રકારની ખેતી સફળ થયા વિના રહેશે નહીં.